

Kirjallisuudentutkimuksen päivät 2025: *Peili*

Työryhmäesitelmien abstraktit

A digital approach to the plays of Mr Wm. Shakespeare

Michael T.L. Pace-Sigge

The literature and discussion of Shakespeare's life and works is numerous and ever- expanding. These include an evaluation of why the Bard is deemed to be a genius (for example, Bate, 1997) or interpretation of the plays on stage by director (like, for example Brook, 2013). Of late, corpus-based analysis has allowed to focus on the lexis as found in the published plays to gain new insights (or confirm established views) into the plays (cf. Cantos and Sanchez, 2011; Culpeper et al 2018, Culpeper et al 2023).

The focus of this paper is to present some of this digital Shakespeare research and expand beyond the published material in two ways: firstly, by showing how Shakespeare can be viewed to be iconic in comparison to other key English and European writers and, secondly, by demonstrating how the most frequent words and phrases in Shakespeare's plays reflect on his style and focus and how, in particular, a close viewing of the most frequently occurring words and phrases in two plays (King Lear & The Tempest) provide a first crucial insight into what the plays are about. In doing this, it references corpus-linguistic methods for fictional texts of Hoey (2005) and Pace-Sigge (2020).

This exploration shows in how far references to Shakespeare closely match references to local key authors (i.e. Goethe in Germany), making him a pan-European icon; the concrete focus on key words and phrases is set in contrast to a contemporary playwright, Ben Jonson and shows both commonly used phrases of Elizabethan Londoners and Shakespearean idiosyncrasies. Lastly, within individual plays, Shakespeare tends to repeat key-words throughout to (maybe even subliminally) in order to impress a distinct message onto his audience.

References:

- Bate, J. The Genius of Shakespeare (1997). London and Basingstoke: Picador
Brook, P. The Quality of Mercy (2013). London: Nick Hern Books
Cantos, P. & Sánchez, A. (2011). An Empirical Approach to Shakespeare's Characterization In Hamlet Using Burrows' Delta. Presentation given at CILC Salamanca
Culpeper, J.; Archer, D.; Alison Findlay, A. & Mike Thelwall, M. (2018) John Webster, the dark and violent playwright? In ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews, 31:3, 201-210. DOI: 10.1080/0895769X.2018.1445515
Culpeper, J., Hardie, A. & Demmen, J. (2023) The Arden Encyclopedia of Shakespeare's Language. Vol I & II. See also: <http://wp.lancs.ac.uk/shakespearelang/>

Google Book ngrams @ <https://books.google.com/ngrams/> (last accessed 13/03/2025)

Hoey, M. (2005) *Lexical Priming*. London: Routledge

Pace-Sigge, M. (2020) *Linked Noun Groups. Opposition and expansion as genre and style markers*. Abingdon: Palgrave Macmillan

Posthuman Scripts: Fragmentation and Performativity in Digital Self-Narration

Yuchen Viveka Li

Autobiographical writing has traditionally negotiated the boundaries between fact and fiction, positioning selfhood within the frameworks of narrative continuity and personal introspection. In contemporary digital culture, however, self-narration on social media is no longer a mirror-like reflection but a fragmented, performative posthuman script. Taking examples from self-narrative practices on different Chinese social media platforms, this paper explores how these narratives privilege performance and iteration over authenticity: they do not seek to represent a coherent self but instead play with its construction, fracturing, multiplying, and reassembling identity in ways that challenge the traditional structures of autobiographical literature.

A cultural expression on Chinese social media encapsulates this phenomenon: “luxury-packaged social media posts and unfinished, unpolished real life.” This phrase reflects an awareness that self-narration online is less about truth than about the strategic curation of identity. Taking this as a point of departure, this paper argues that digital self-narration does not merely blur the boundary between reality and fiction but actively destabilizes this binary, embracing mimicry and performativity as its defining modes. Drawing on posthuman mimicry, posthuman performativity, and material realism, I propose that these narratives do not seek to represent subjectivity but instead enact it, through repetition, variation, and interaction with an imagined audience. Rather than recounting lived experience from a singular perspective, digital self-narration unfolds through textual reinvention, shifting authorial positions, and the accumulation of fragmented voices.

If selfhood in digital spaces is neither fully grounded in personal truth nor entirely subsumed by fiction, where does it reside? This paper examines digital self-narration as a posthuman mode of storytelling, where identity exists not as an interior essence or a fixed textual construct but as an evolving negotiation between human and nonhuman agencies, organic and mediated expressions, presence and performance. This transformation not only reshapes our understanding of autobiographical literature but also challenges the foundations of literary subjectivity itself, inviting new critical perspectives in literary and cultural studies.

Broken mirror. A Critical Reassessment of the Modern in Finnish Contemporary Literature and the Utopian Background Radiation of the Ethos of Avant-Garde

Minna Kääriäinen

In my presentation, I introduce preliminary findings about the ways Finnish contemporary literature reflects the ethos of avant-garde. In my dissertation research “Tapestries of limited Dimensions: Utopian Relations of Art, Science, and Technology in Finnish Contemporary Literature Reflecting the Ethos of Avant-Garde” I map societal and utopian potentialities of experimental and critical Finnish literature published between the years 2017 and 2024. I study societal and political reformist attitudes not as direct connections to specific political movements, but as artistic practices in relation to rationalization.

My methodology is built upon Fredric Jameson's concept of cognitive mapping. In my dissertation, cognitive mapping serves as a holistic study program that enables the connection of artworks and their meanings to the heterogeneous and complex network of knowledge related to the present time-space. Unlike Jameson, I do not limit my approach solely to a Marxist theory of knowledge but relate my interpretations to the complex entanglements of belief systems that emerge through the de- and reconstruction of encounters between various actors in the art world. I approach the fragmentary knowledge about the world by applying methods of comparative causal mapping and network analysis. During autumn 2024 and spring 2025, I interview 10 to 15 Finnish authors, who have published literature in written, spoken or other mediated forms. In the interviews, authors create a causal map that illustrates the ways and goals of their artistic practices. I analyze the causal maps created by the authors alongside the maps I have made as analyses of their works. All maps will be analyzed as a group by using CmapTools and Gephi mapping programs.

When knowledge about the world is accepted as being polyphonic and multidimensional it has been found challenging to study politics of art without the risk of suppressing critical projects and endeavors to some predetermined theoretical or political frame. In my work, I try to wander between the intersecting paths of artistic and scientific data processing methods and search for glimpses of utopistic light sneaking in the picture from the cracks and voids of the sediments of modern history. Using the chosen methods and tools, I try to sense the tensions that arise in the face of the unknown directions of artistic avant-garde, to draw beneficial limiting factors, and to notice the most obvious landmarks that other travelers have already built on unfamiliar territories.

Metamodern narrative of Mark Z. Danielewski's *House of Leaves* (2000)

Lauri Ampuja

Due to its experimental form, layered narrative full of intertextuality, metafictional elements and rituals encouraging fan participation, Mark Z. Danielewski's novel *House of Leaves* (2000) has established its position as a cult classic. Quarter-century after its publication, the novel is still relevant, as it keeps on being referenced in wide variety of sources. Influential text itself comprised of influences, *House of Leaves* has sent ripples and reflections through the culture, that have

manifested in recent year as internet phenomena, experimental cinema or DIY-style computer game modifications, to name a few. Through application of the metamodernist discourse and selected tools of post-classical narra-tology, this research attempts to find out, what narrative methods have participated in making *House of Leaves* the cultural phenomenon it has become, and what can this tell us about the cultural atmos-phere and reader engagement in year 2025.

In this research, *House of Leaves* is considered to be a metamodern text, as it demonstrates the oscillation between modern and postmodern sensibilities, embodying the structure of feeling prevalent in cultural products of the late 1990's and early 2000's, combining the puzzle-box-type structure with sincere emotional core. The majority of the research concerning *House of Leaves* has focused on the experimental form of the novel, concerning the text as a whole. Still, more granular approach to the text is warranted, in order to observe what images and what narrative techniques and decisions contribute to reader engagement and collective imagination within contemporary media and culture. These observations are made and reflected through the lense of metamodernism and cognitive narratology to the background of gothic horror tropes and liminal space aesthetics, as well as the forbidden-book-tradition within Weird Fiction, and found-media-horror of the late nineteen-nineties. The outcome of the research will hopefully shed light on the recently emergent interest in Danielewski's novel and Weird-adjacent literature, and what that might implicate with regards to the cultural discourse and possible engagement with cultural products in 2020's.

Han Kangin romaani *Ihmisen teot* nykyiseen tunkeutuvan menneisyyden kuvaajana

Liisa Merivuori

Etelekorealaisen Han Kangin romaani *Ihmisen teot* (suom. englannin kautta Sari Karhulahti, engl. Deborah Smith) kuvaa Gwangjun kaupungissa toukokuussa 1980 syttyneen, maan demokratisoitumista ajavan protestiliikkeen väkivaltaista tukahduttamista ja sen seurauksia. Romaani kuvaa paitsi traumaattisia tapahtumia itsessään, myös niiden muistamista eri vuosikymmenillä – sekä muistamisen kieltämistä ja kulttuuriseen muistamiseen liittyvää häpeää. Esitelmässäni käsittelen tapoja, joilla teos heijastelee korealaista kulttuurista muistia ja siinä olevia aukkoja sekä traumaattisen muistin kerrostumia.

Teos on episodiroomaani, jossa on useampi näkökulmahahmo ja vaihtelevia kerrontaratkaisuja. Keskushenkilönä toimii poika nimeltä Dong-ho, joka etsii verilöylyn ensimmäisessä vaiheessa ammuttua ystäväänsä ruumishuoneilta ja päätty lopulta itsekin mielenosoitukset väkivaltaisesti lopettaneen armeijan uhriksi. Romaanin kieli on tarkkaa ja kaihtelematonta, väkivallan jälkien pikkutarkkaa kuvausta – ruumiiden löyhyä ja vammojen järkyttävyys välittyy sivuilta. Akuutin traumatisoitumisen lisäksi myöhemmissä episodeissa läsnä ovat sensuurin ja diktatuurissa elämisen hidas trauma sekä äkillisen trauman pitkäaikaiset vaikutukset. Lopussa henkilöahhmona on myös ”kirjailija”, joka pohtii omaa rooliaan ja vastuutaan tapahtumien kuvaajana.

Henkilöahmot ja vuosikymmenet kiertyvät toukokuun 1980 ympärille. Romaanin koreankielinen nimi, Sonyeon-i onda eli suoraan suomennettuja ”poika saapuu”, korostaa Dong-hon roolia

tapahtumien keskiössä. Dong-ho on lähes kaikkien henkilöhahmojen – ja myös ensimmäisen episodin kertojan – kerronnassa ”sinä”; teoksessa esiintyvä kirjailija siis kirjoittaa tarinaansa paitsi hänestä, myös hänelle. Dong-hon ja hänen kuolemansa jatkuva läsnäolo sitovat nykyhetken ja menneisyyden yhteen tavalla, joka tekee niiden erottamisen vaikeaksi, ellei suorastaan mahdottomaksi. Ihmisen teot kyseenalaistaa Etelä-Koreassa vallalla olleet ja osin yhä olevat pyrkimykset sulkea menneisyys tiukasti lukkojen taakse.

Muistikäsitykset liikkuvat – Metamuisti Raija Siekkisen novellissa ”Vedet vaihtuvat” (1996)

Jarkko Oraharju

Kirjallisuudentutkija Birgit Neumannin mukaan kaunokirjallisuuteen sisältyy aina muistin ulottuvuuksia ja näkökulmia, niin kertomuksellisessa muodossa kuin merkityksellisessä, ajallista ja paikallista tilaa tuottavassa sisällössä. Muisti on osa kaunokirjallisesti kerrottuja merkityksellisiä tapahtumia, joissa mennyt ja nykyisyys tiivistyvät yhteen.

Raija Siekkisen (1953-2004) novelleissa ja pienenisromaaneissa muistin ja muistamisen merkityksellinen tematiikka on erityisellä tavalla pinnalla. Se toistuu vakiintuneesti hänen proosapoetiikassaan kohtauksissa, tapahtumissa ja kertomusten aiheissa sekä esiintyy metaforisesti ja vertauskuvallisesti ilmaistuina sanamuotoiluina. Muisti on Siekkisen proosakertomuksissa henkilöiden ajattelemisen ja määrittelemisen kohde. Henkilöt refleктоivat sitä ja heissä herää tietoisuus sen mahdollisuuksista ja rajoista. Proosatekstit lähestyvät kysymyksiä siitä mitä muisti on ja miten se on mahdollista ymmärtää. Proosatekstien muistin tiedostaminen ja ymmärtäminen ei kehity sattumanvaraisesti, vaan käsittämiset ovat seurausta henkilöiden elämäntapahtumista. Muistin käsittäminen ilmenee suhteessa paikkoihin, yhteisöihin, paikallisiin ja ajallisiin etäntymisiin ja muutoksiin.

Birgit Neumann on soveltanut neuropsykologisesta käsitteistöstä periytynyttä näkemystä metamuistista kaunokirjallisesti tuotetun muistin käsittelyyn. Metamuistilla on tarkoitettu yksilöllistä muistiin kohdistuvaa tietoisuutta, muistin ymmärrystä, määrittelyä ja tulkintaa. Käsitetä on hyödynnetty ja jatkettu kirjallisuudentutkimuksessa vain vähän, vaikka nykykirjallisuudessaakin muistikäsitysten käsitteleminen ja muisti-ilmiön kielellistäminen on yleistä. Kotimaisen kirjallisuuden merkittävän proosaperinnön, Raija Siekkisen proosatuotannon lukemiseen käsite sopii, koska se kiinnittää huomion siihen, miten muistamisen kuvauksen ja menneisyyden käsittelemistapojen ilmaisemisen rinnalla teksteissä Siekkisen henkilöiden huomio kiinnittyy paljolti muistin olemukseen ja sen merkityksen ymmärtämiseen. Metamuistin käsitykseen nojaava lähestymistapa ohjaa lukemaan proosateksteissä peilautuvia tietoisia muistin määrittelemisen ja hallinnan tapoja.

Esitelmässäni tulkiten metamuistin käsitteen näkökulman kanssa Siekkisen novellia ”Vedet vaihtuvat”, novellikokoelmasta Kaunis nimi (Otava 1996). Novellin päähenkilön muistikäsitys muodostuu dialogisessa vuorovaikutuksessa yksityisen muistin ja ulkopuolella havaitun

yhteisöllisen muistin välisyydessä. Novellin sisältö koskee muistin ymmärtämistä ja käsitteellistämistä. Otsikko ”Vedet vaihtuvat” viittaa muistin ja muistamisen näkökulmaisuuuteen sekä jatkuvaan muuttuvaan liikkeeseen. Novellissa muistin ymmärtäminen kytkeytyy talon materiaalisuuteen ja yhteisön sosiaaliseen dynamiikkaan. Samalla henkilö käsittelee muistamisen monikerroksellisuutta. Muisti näyttäytyy novellissa pitkäkestoisena prosessina. Muisti jähmettyy ja pysähtyy, kunnes se välillä eteenpäin kulkeutuen luo uusia ja erilaisia käsittämisen muotoja.

Valokuva sarjakuvassa – peili, ikkuna vai jotain muuta? Tapaus *Kannas*

Niina Hanhinen

Hanneriina Moisseisen kesän 1944 Karjalan evakuoinnista kertova sarjakuvateoksen *Kannas* (2016) kerronta muodostuu piirroksista, tekstistä ja valokuvista. Tässä esityksessä keskityn valokuvien rooliin teoksessa, niiden suhteeseen todellisuuteen ja totuuteen osana fiktiota.

Valokuvan suhde todellisuuteen on kyseenalaistunut vuosituhannen vaihteessa, valokuvaa ei enää pidetä todellisuuden peilinä tai ikkunana todellisuuteen (Neier & Pedri 2019; Neier & Pedri 2020; Baer 2009). Vaikka valokuva yhä toimii usein todistajana (sotarikokset, passi), valokuvan merkityksen nähdään tulevan esittämisen kontekstista. Pohdin esityksessäni, kuinka SA-valokuvat sodan ajalta toimivat Kannaksessa.

Leena Romu (2017) ja Aura Nikkilä & Anna Vuorinne (2020) katsovat valokuvien ja muun sarjakuvakerronnan toimivan teoksessa vuorovaikutuksessa niin, että valokuvat vahvistavat teoksen fiktiivistä tarinaa ja tarina antaa kontekstin valokuvien katsomiselle. Alex Colliander (2024) puolestaan kiinnittää huomiota valokuvien vertauskuvalliseen käyttöön Kannaksessa. Itse keskityn yhtäältä pohtimaan valokuvan aiheen merkitystä sen kokemiseen eli eroaako ihmisiä, muita eläimiä ja maisemaa esittävän valokuvan todellisuus- ja totuussuhde toisistaan ja toisaalta mitä eri funktioita valokuvilla teoksessa on.

Annie Ernaux’n *Vuodet* kollektiivisen muistin tallentajana

Linda Nurmi

Nobelisti Annie Ernaux kuvaa läpimurtoteoksessaan *Vuodet* (*Les Années*, 2008) ranskalaisen yhteiskunnan sosiaalisia ja poliittisia muutoksia ja omaa luokkanousuaan 1940-luvulta 2000-luvun alkuun. Henkilökohtaisen elämän kokemukset ja muisti nivoutuvat osaksi kollektiivista, yksilöt ylittävää kansallista muistia, jota Ernaux kuvaa ”persoonattoman” omaelämäkerronnan, ”autososiobiografiaksi” kehittämänsä metodin avulla. Kirjallisuuden etiikkaa (la littérature du care) ranskalaisessa kirjallisuudessa tutkineen Alexandre Gefenin (2017) mukaan ”välittämisen etiikka” pyrkii todistusvoimallaan tuomaan esiin epäkohtia sekä korjaamaan niitä empatian avulla. Yhdysvalloissa syntyneen välittämisen etiikan (ethics of care) juuret kumpuavat niin

yhteiskuntatieteistä, filosofiasta ja etiikasta kuin psykologiasta. Filosofi Martha Nussbaumin mukaan (1996) kaunokirjallisuus toimii olennaisena alustana moraalille ja eettisille kysymyksille ja pohdinnoille. Toisen maailmansodan jälkeistä ranskalaista kirjallisuutta luonnehtii voimakas sartrelainen filosofismoraalinen dogmatismi. Niin kutsuttu kantaa ottava kirjallisuus (*littérature engagée*) korosti kirjailijan suoraa toimintaa ja poliittista osallistumista oman aikansa haasteita kohtaan (Servoise 2011). Kirjallisuuden etiikan voi nähdä kantaa ottavan kirjallisuuden jatkumona, eräänlaisena osallisuuden ja osallistumisen etiikkana (*éthique impliquée*) (Blanckeman 2013, 2015). Ernaux'n kaunokirjallinen metodi muodostuu tästä osallisuuden etiikasta ja sen aktiivisesta kielentämisestä. Kuten Ernaux (2014, 106) kirjoittaa, kirjoittaminen on puuttumista, väliin tulemista, toimintaa maailman muuttamiseksi. Kirjallisuuden etiikka tarjoaa lukijalle heijastuspinnan, jossa tämä voi peilata omia kokemuksiaan, samaistua ja tunnistaa itsensä sekä yksilönä että osana yhteisöä (Gefen 2017, 13).

Vuodet rakentuu Ernaux'n omakohtaisille kokemuksille, niitä kehystäville ja niihin vaikuttaville yhteiskunnallisille, poliittisille ja sosiaalikuulttuurisille muutoksille. Fragmentaarisen, mutta kronologisesti etenevän kerronnan ja tarinan materiaana on Ernaux'n vuosien saatossa kirjoittamia päiväkirjoja, muistiinpanoja, valokuvia ja videotallenteita. Henkilökohtainen muistojen arkisto täydentyy ja jäsenyy suhteessa yhteisiin muistojen tallentajiin (mediat ja internet). Ernaux (2021, 133) omaksuu historioitsijan ja kollektiivisen muistin tallentajan vastuullisen roolin: "Muistamisen velvoite" oli kansalaisvelvollisuus, merkki omantunnon olemassaolosta, uudenlaista isänmaallisuutta". Mennyt aika välittäessään kirjailija hyödyntää eri kielen keinoin sekä kollektiivista (nous, on 'me') että kolmannen persoonan kertojaa (elle 'hän' naisesta) moniäänisessä kerronnassaan. Kerronta häilyy homodiegeettisen, autodiegeettisen ja heterodiegeettisen kertojan välillä eri näkökulmia hyödyntäen (Charpentier 2014, 10–11). Ernaux pyrkii ilmaisussaan saavuttamaan eräänlaisen persoonattoman omaelämäkerran (*autobiographie impersonnelle*) häivyttämällä omakohtaisen ensimmäisen persoonan kerronnan

Tilanteen kuvaukset tilannerunoissa: heijastumia ja rajanylityksiä

Eeva-Liisa Bastman

Romantiikan aikaan asti runoutta hallitsivat tilannerunouden lajit ja muodot, varhaismodernilla aikakaudella erityisesti hää- ja hautarunous. Tilannerunous on tapana määritellä tarkoituksensa ja tilanteidensa kautta: se on erilaisiin tilaisuuksiin kirjoitettua runoutta, jolla huomioidaan ihmisen elämänkaaren vaihteita, onnitellaan, otetaan osaa ja juhlistetaan yhteisöllisesti merkittäviä tapahtumia. Tilanne määrittää runon aiheita ja esitystapaa ja se voi myös toimia runon julkaisun ja esittämisen areenana.

Tilannerunouden kohdalla tilanne on nähty tekstin ulkopuolisena seikkana, osana tekstin kontekstia. Esitelmässäni tarkastelen tilannetta ensisijaisesti tekstin elementtinä. Miten tilanteisiin viitataan 1600- ja 1700-luvun henkilörunoissa ja millaisin kirjallisin keinoin tilanteita kuvataan?

Esitelmässäni osoitan, että runot käyttävät monenlaisia retorisia ja kerronnallisia keinoja tilanteita kuvatessaan. Keskeistä on ajallisaikallisten suhteiden esittäminen runouden keinoin, mutta usein niissä myös projisoidaan kommunikaatiota ja vuorovaikutusta.

Tilanteiden esityksiä analysoimalla on mahdollista päästä käsiksi siihen, miten laji käsittää yleisönsä ja viestii yleisöilleen. Nämä kysymykset puolestaan auttavat ymmärtämään tilannerunoutta lajina, mutta myös varhaisen uuden ajan runouden luonnetta laajemmin.

Ilveilyjä, heimoromaaneja ja reipasotteisia juhannusjulkaisuja – 1800-luvun muuttuva kirjallisuudenlaji kansallisbibliografian peilissä

Veli-Matti Pynttari, Kati Launis, Julia Matveeva, Aino Mäkikalli & Viola Parente-Čapková

1800-luku oli Suomen kirjallisuudessa elinvoimaista kehityksen aikaa. Erityisesti vuosisadan loppua kohden kaunokirjallisuus monipuolistui, kasvoi määrällisesti huimaa vauhtia ja sai merkittävässä määrin uusia lukijoita. Kattavinta mahdollista tietovarantoa tämänkin aikakauden historiasta Suomessa edustaa Kansallisbibliografia Fennica, johon sisältyvä bibliografinen tieto tarjoaa kirjallisuudentutkijoille, kirjallisuushistorioitsijoille ja kirjahistorioitsijoille näkymän menneeseen kirjallisuuteen: minkälaista kirjallisuutta julkaistiin ja kenen toimesta? Ehdotetussa esityksessä keskitytään tarkastelemaan Fennican tarjoamaa kuvaa kirjallisuudenlajeista (genreistä) autonomian ajan kaunokirjallisuudessa. Millä tavalla erilaisten kirjallisuudenlajien lisääntyminen heijastaa erityisesti 1800-luvun lopussa tapahtunutta kaunokirjallisuuden monimuotoistumista ja määrällistä kasvua?

Tällä lähestymistavalla genreen on kaksijakoinen tavoite: ensinnäkin hahmotella yleisiä muutoksia kirjallisuuden lajeissa kvantitatiivisesta ja laskennallisesta näkökulmasta vuosisadan aikana ja toiseksi keskustella genretiedon luonteesta Fennicassa – ensisijaisessa tietolähteessämme – ja miten tähän tietoon pääsee käsiksi bibliografisen datatieteen (esim. Lahti ym. 2019) ja yleisesti digitaalisen humanismin menetelmien avulla. Tältä osin esitys tarkastelee muutoksia sekä kirjallisen menneisyyden ymmärryksessä että menneisyyteen kohdistuvissa tiedonhankinta- ja analyysimenetelmissä. Edustaako Fennica kirkasta ikkunaa kirjalliseen menneisyyteen vai onko se peili, jonka edessä kirjallisuushistorian on harkittava bibliografioista ja niiden metadatasta saatavan tiedon kattavuutta ja soveltuvuutta kirjallisuushistoriallisen katseen perustaksi? Esityksessä ehdotamme, että kirjallisuushistoriallisesti parhaat tulokset saavutetaan yhdistämällä systemaattisesti kansallisen bibliografian metatiedon tiedot itse kirjallisten teosten paratekstuaalisiin elementteihin.

Esitys perustuu Suomen Akatemian rahoittamaan konsortiohankkeeseen Digitaaliset menetelmät kotimaisen kirjallisuushistorian uudistajina (<https://sites.utu.fi/digital-history-literature-finland/fi/etusivu>).

KIRJALLISUUS

Lahti, Leo, Jani Marjanen, Hege Roivainen & Mikko Tolonen 2019. Bibliographic Data Science and the History of the Book (c. 1500–1800), Cataloging & Classification Quarterly. <https://doi.org/10.1080/01639374.2018.1543747>

Maksim Gorkin kaunokirjallisen tuotannon laaja vastaanotto 1900–1939

Sini Siitonen

Väitöstutkimus selvittää aiemmin täysin tutkimatonta arkistomateriaalia hyödyntäen maailmankirjallisuuden tunnetuimpiin kirjailijoihin kuuluneen Maksim Gorkin suhteita Suomen historian keskeisiin kirjailijoihin, taiteilijoihin ja kulttuurivaikuttajiin sekä hänen vastaanottoaan 1900-luvun alun Suomessa. Tutkimus tarkastelee kirjallisuusosiologisen järjestelmätutkimuksen ja laajan vastaanoton viitekehyksessä aiemmin tutkimatonta Gorkin kaunokirjallisen tuotannon ja sosialistisen realismin aikalaisvastaanottoa eri poliittisiin puolueisiin identifioituneen lehdistön, taiteilijayhdistys Kiila ry:n sekä kustannustoiminnan vaikutuspiirissä toimineiden suomalaisten kulttuurihenkilöiden, kuten Akseli Gallen-kallelan, Eero Järnefeltin ja Alpo Sailon, sekä kirjailijoiden, kuten Juhani Ahon, Eino Leinon ja Konrad Lehtimäen, kritiikin näkökulmasta. Näin väitöstutkimus täydentää Suomen historian kriittisen ja kulttuurisesti merkittävän 1900-luvun alun kulttuurihistoriaa.

Katumuksen heijastumat George MacDonaldin kalvinistisessa simulaatiossa

Oiva Ristimäki

Modernin fantasiakirjallisuuden aloittajana pidetyn George MacDonaldin (1824–1905) visionäärisissä luomuksissa on nähty kuvastuvan viktoriaanisen luopumuksen kalvinistisesta kristillisyydestä. Tarkka aatehistoriallinen analyysi kuitenkin paljastaa MacDonaldin teosten kuvastavan moralistisuudessaan Jean Calvinin (1509–1564) radikaalin, dualistisen katumusteologian piirteitä. Esitelmässäni nostan esimerkiksi näistä heijastuksista kirjailijan kertomuksen ”The Wise Woman: A Parable” (1875) ja kysyn, miten siinä havaittavaa katumuskuvajaista tulisi tulkita.

Vastaukseni perustuu kuutta MacDonaldin moralistista teosta tarkastelevassa väitöskirjassani James Phelanin retorisen kertomusteorian ja Gérard Genetten terminologian pohjalta kehittämäni ideologisen simulaation ideaan, jonka tarkoituksena on tarjota malleja kaunokirjallisen aatteellisen vaikuttamisen hahmottamiseksi. Tulkintani mukaan katumus ei ole MacDonaldin teosten teema, kuten jotkut ovat ajatelleet. Sen sijaan MacDonaldin tavoitteena on suostutella kertomustensa tapahtumia elämyksellisesti seuraava, tarinamaailman jäseneksi itsensä kokeva yleisönsä (kertojan yleisö) hyväksymään kertomusmaailmassa kohtaamansa katumustapahtumat ja -toiminnot. Tämän

hyväksymiseen taipumisen kokemuksen läpikäymisen funktiona on puolestaan totunnaisuuden lakiin pohjaten liennyttää lukijan kriittisyyttä kertomusmaailman ulkoista uskonnollista katumusinstituutiota kohtaan. MacDonaldin teosten ideologinen vaikutuspotentiaali perustuu siten yksinkertaisesti tulkinnallisesti jäsentymättömään heijastumaan: elämyksellisen lukukokemuksen analogisuuteen niiden valintatilanteiden kanssa, joita määrittävät kirjailijan ja lukijan jakaman sosiaalisen todellisuuden normit.

”The Wise Woman” -kertomuksen simulaation lähtökohtana on MacDonaldin yleisölleen asettama valintatilanne. Yleisön on joko uskottava kertojaa, jonka mukaan teoksen nimihahmo ”the Wise Woman” on nimensä veroinen, viisas, hyvä ja voimakas, tai ajateltava – kuten jotkut kertojan mukaan ajattelevat – tämän olevan noita. Jälkimmäinen vaihtoehto on jo lähtökohtaisesti naurettava, ja siihen päätymisestä tekee kaikin puolin epämiellyttävän teoksen päähenkilö, elukkamaiseksi, kiittämättömäksi ja työkeäksi kuvattava prinsessa Rosamond, joka uskoo joutuvansa hänet kotoaan anastavan vanhan naisen pataan ja jonka kanssa samalle kannalle asettuminen ei tunnu lukijasta houkuttelevalta. MacDonaldin itselleen oletaman yleisön arvojärjestelmässä totuus löytyy puolesta välistä: kouliessaan prinsessaa ja toista pilalle hemmoteltua lasta, paimenen tytärtä Agnesia the Wise Woman turvautuu henkiseen väkivaltaan, niin kuin kalvinistiseen katumuspraktiikkaan kuuluu. Tällaista positiota ei kuitenkaan ole tarjolla tekstissä; MacDonald luottaa lukijansa valitsevan tarjoamastaan kahdesta vaihtoehdosta vähemmän naurettavan, ajatuksen nimihahmosta viisaana. Samanlainen valintatilanne kohtaa lukijaa kertomuksen huippukohdassa, joka kuvaa Rosamondin katumusta. Vaihtoehtoina on joko Rosamondin tavoin uskoa tytön täyteen tuhoutumiseen tai tunnistaa, kuinka tytön pelko – jolla tosin on uskonnollinen funktio – on selviämiskysymyksen kannalta aiheetonta. Hylätessään ensimmäisen vaihtoehdon epäuskottavana, valitessaan toisen ja painaessaan villasella tyttöön kohdistetun henkisen väkivallan, MacDonaldin yleisö on antanut hyväksyntänsä kertomuksessa harjoitetulle menettelylle, joka on analogista kalvinistisen katumusmenettelyn kanssa. Näin tehtyään yleisön edellytykset kalvinistisen katumusinstituution kritisoinnille ovat MacDonaldin toiveen mukaan heikenneet.

Asiasanat:

katumus, dualismi, moralismi, heijastuma, George MacDonald, Jean Calvin, simulaatio, The Wise Woman: A Parable, Gérard Genette, retorinen kertomusteoria, ideologia, kertojan yleisö.

Afroeurooppalaiset liikkuvuudet kirjallisuuden peilissä

Anna-Leena Toivanen

Afroeuroopan käsite viittaa Afrikan ja Euroopan yhteiseen menneisyyteen ja nykyisyyteen (Bekers et al. 2009; Olaussen 2009). Makrotason liikkuvuudet kuten kolonialismi, orjakauppa sekä jälkikoloniaalisen ajan muuttoliikkeet ilmentävät näiden maanosien yhteyksiä. Kuinka afroeurooppalaiset liikkuvuudet sitten heijastelevat kirjallisuuteen? Esitelmäni etsii vastausta tähän

kysymykseen tarkastelemalla ranskankielistä afrikkalaista ja afrodiasporista kirjallisuutta liikkuvuustutkimuksen (mobility studies) näkökulmasta. Liikkuvuustutkimus, kuten Mimi Sheller tutkimuskentän tiivistää, keskittyy erilaisiin liikkuvuussysteemeihin, -kokoonpanoihin ja -käytäntöihin (2014, 45). Liikkuvuustutkimuksessa huomioidaan liikkuvuuksien moninaisuus, suhteellisuus sekä systeemisyyt (Adey 2010) ja keskiöön tuodaan nimenomaan konkreettinen, kontekstisidonnainen liikkuvuus itsessään sen sijaan, että keskityttäisiin sen lopputuloksiin tai symbolisiin merkityksiin (Aguilar et al. 2019, 19). Liikkuvuustutkimus on perinteisesti liitetty yhteiskuntatieteisiin, mutta viime vuosina on alettu puhua liikkuvuustutkimuksen humanistisesta käänteestä (Merriman ja Pearce 2017; Aguilar et al. 2019) ja ns. mobility humanities -kentästä (Kim et al. 2019, 100), jolle ominaista on mm. kulttuurillisten liikkuvuuden representaatioiden tutkimus. Näistä liikkuvuustutkimuksen näkökulmista ammentaan tarkastelen esitelmässäni sitä, miten ranskankielinen afrikkalainen kirjallisuus on heijastellut laajempia makrotason liikkuvuuskategorioita (mm. opiskelijaliikkuvuus, diasporiset kotiinpaluut) Afroeuroopan kontekstissa. Kiinnitän huomiota samalla konkreettisten, ruumiillisten liikkuvuuskäytäntöjen (mm. lentomatkustaminen, julkisen liikenteen matkat) representaatioihin. Temaattisten makro- ja mikrotason liikkuvuuksien ohella tarkastelen myös esimerkkejä siitä, miten liikkuvuusteema voi heijastua kaunokirjalliseen muotoon. Vertaileva lukutapani ammentaa esimerkkejä useista kirjallisista teksteistä; aineistossani ovat mukana mm. Camara Layen Dramouss (1966), Michèle Rakotosonin Elle, au printemps (1996) sekä Marc Alexandre Oho Bamben Les Lumières d'Oujda (2020).

Göran Schildt and Borders in the Mediterranean

Jopi Nyman

This paper examines the representation of Mediterranean borderlands in the travelogue *Ikaros' hav* (1957; *The Sea of Icarus* [1959]) by the Finland Swedish art historian, poet, and travel writer Göran Schildt (1917–2009). Based in recent work in cultural and literary border studies, the paper discusses Schildt's text through the lens of the borderlands concept developed by the Chicana theorist Gloria Anzaldúa (1987). The paper shows how the discourse of border is present in Schildt's text in various ways including cultural, ethnic, and religious borders. The disruptive role of borderlands and their effects of identity emerge particularly clearly in Schildt's text in the way in which obvious polarizations often associated with borders are blurred and transformed in *Ikaros' hav*. This is particularly evident in the episode in which the travellers enter the monastic space of Mount Athos, which challenges their expectations and transforms identities, resulting in blurring and loss of borders.

Keywords: Göran Schildt, *Ikaros' hav*, travel writing, Finnish literature, 1950s, Mediterranean, borderlands

The Worlds Beyond Reality: Through Fran Galović's "Enchanted Mirror"

Gordana Galic Kakkonen

This paper examines the mirror motif in Fran Galović's (1887–1914) "Enchanted Mirror" (1913), a novella from the Croatian Modernist period. The mirror, a well-known literary symbol appearing in works from Ovid to Neil Gaiman, is often used to explore themes of identity, the blurring of boundaries between reality and fantasy, and investigations into the occult.

Rooted in Croatian Modernist tradition, Galović's narrative integrates elements from Neoclassicism, Symbolism, and early Expressionism. His recurring preoccupation with death evokes an uncanny atmosphere, which is further heightened by fragmented narration and supernatural occurrences. An important aspect of Galović's work is his integration of folklore. Specifically, the story incorporates folk beliefs about mirrors – particularly their magical qualities. In "Enchanted Mirror", the mirror functions as a portal between worlds, enabling communication with the deceased. This folkloric influence deepens the thematic layers and symbolic resonance of the story.

The structure of the narrative itself reinforces these thematic concerns. The fragmented nature of the narrative mirrors the liminal quality of the looking glass, aligning with Symbolist aspirations to transcend physical reality. This artistic choice also connects to broader Modernist explorations of perception and objective reality, positioning Galović's work within contemporary literary movements.

This study aims to analyze the mirror as a central motif where Symbolist poetics, Eros and Thanatos, and folkloric traditions converge. By synthesizing these diverse influences, Galović creates a distinctive Modernist vision that reflects the tensions between reality, fantasy, and identity.

Keywords: Fran Galović, "Enchanted Mirror", Croatian Modernism, liminal space, mirror

1. Batušić, Nikola; Zoran Kravar; Viktor Žmegač. *Književni protusvjetovi: Poglavlja iz hrvatske moderne*. Matica hrvatska, Zagreb, 2001.
2. Detoni Dujmić, Dunja. *Fran Galović*. Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu and Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1988.
3. Ivanišin, Nikola. *Fenomen književnog ekspresionizma: o hrvatskom književnom ekspresionizmu*. Školska knjiga, Zagreb, 1990.
4. Krleža, Marina. "Fantastika – neutaživa moć ljudskih instikata: na primjeru hrvatskoga ekspresionizma: relacija Donadini – Galović – Krleža." *Podravski zbornik, Muzej grada Koprivnice, Koprivnica*, 2005.
5. Oblučar, Branislav. "Fantastična proza ekspresionizma: Ispovijed Frana Galovića." *Komparativna povijest hrvatske književnosti: Zbornik radova XVIII. Fantastika: Problem zbilje*, edited by Cvijeta Pavlović, Vinka Glunčić-Bužančić, and Andrea Meyer-Fraatz, Filozofski fakultet u Zagrebu and Književni krug Split, Split – Zagreb, 2016, pp. 109–118.
6. Pulišelić, Zrinka. "Fran Galović – Pred smrt: pretapanje verizma u artizam." *Dani Hvarskoga kazališta: građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, vol. 27, no. 1, Hvar, 2001, pp. 282–288.

7. Skok, Joža. "Predgovor." Fran Galović, Izabrana djela, Matica hrvatska, Zagreb, 1997, pp. 11–36.
8. Solar, Milivoj. "Galovićevo književno djelo." Fran Galović, Prilozi, Ogranak Matice hrvatske Koprivnica, Koprivnica, 2010, pp. 7–158.
9. Žmegač, Viktor. "Europski kontekst hrvatske moderne." Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost, Moderna hrvatska kultura: od preporoda do moderne, vol. 4, HAZU, Školska knjiga, Zagreb, 2009, p. 414.

Affektit ja muisti. Lapin sodan tunneperintö uusimmassa kotimaisessa kirjallisuudessa

Ilmari Leppihalme

Tässä esitelmässä tarkastelen kirjallisuutta toisen maailmansodan kulttuurisen muistina ja kysyn, miten sota esitetään saamelaisten ja pohjoisen rajaseudun Lapin kokemusperspektiivistä. Pohjoisen Lapin sotakokemukset olivat ainutlaatuisia paitsi alueen geostrategisen sijainnin vuoksi, myös siksi, että rajaseutujen asukkaat elivät valtiollisten, kielellisten ja kulttuuristen rajojen risteyskohdassa. Pohjoinen Lappi oli rajaseuduille tyypillistä kulttuurista kohtaamisaluetta, jossa ihmiset jatkuvasti rakensivat, muokkasivat, sekoittivat ja ylittivät erilaisia rajoja.

Analysoin saamelaiskirjailija Kirsti (Kirste) Palton (s. 1947) romaania Voijaa minun poroni (1986, pohjoissaameksi Guhtosat dearvan min bohccot) ja sen jatko-osaa Juokse nyt naalin poika (1993, Guržo luottat, 1991), jotka sijoittuvat Norjan ja Suomen väliseen rajaseutuun. Olen kiinnostunut siitä, millaisena sodan kokemus ja sen vaikutukset näyttäytyvät teosten ihmisille, yhteisöille ja ympäristölle pohjoisessa rajaseudun Lapissa, ja millaisia jälkiä sota jättää sekä yksilöihin että maisemaan.

Teossarja muodostaa edelleen ainutlaatuisen osan paitsi saamelaista, myös Suomen toisen maailmansodan kulttuurista muistia. Se tarkastelee sota ja sodan jälkiä rajaseudun saamelaisten ja kotirintaman näkökulmasta. Palton teokset piirtävät kuvan valtiolliset ja kulttuuriset rajat ylittävästä pohjoisesta alueesta, jossa sota muuttaa yhteisön elämää ja tuo uudella tavalla esiin kuulumisen ja identiteetin kysymyksiä.

Sodan jäljet pohjoisessa rajaseudun Lapissa – Kaunokirjallisuus kulttuurisena muistina

Hanna-Leena Määttä

Tutkin, miten uusimmassa, 2020-luvun taitteessa ilmestyneessä kotimaisessa kaunokirjallisuudessa keritään auki Lapin sodan tunneperintöä ja sen traumaattisia ja vaiettuja kipupisteitä. Miten teoksissa käsitellään fiktion keinoin vaikeasti tavoitettavia traumaattisia kokemuksia ja affektiivisia tuntemuksia? Miten niissä työestetään sotaan liittyvää ylisukupolvista jälkimuistia ja taakkasiirtymiä? Näkökulma on naisten ja lasten (ja eläinten?) sekä vähemmistöjen

sotakokemuksissa, etenkin vaikeasti tavoitettavissa affektiivisissä, ruumiillisissa tuntemuksissa, ja niiden tuomisessa kaunokirjallisuuden keinoin representaation piiriin. Kohdeteoksina ovat Johanna Laitisen *Lilium Regale* (2019), Tommi Kinnusen *Ei kertonut katuvaansa* (2020), Petra Rautiaisen *Tuhkaan piirretty maa* (2020) sekä Rosa Liksomien *Väylä* (2021). Ne ovat ilmestyneet 2000-luvun affektiivisen käänteen ja traumatutkimuksen buumin virittämässä (yli)sensitiivisessä kontekstissa, jossa on avautunut/avattu sotaa käsittelevälle kirjallisuudelle uusia aihealueita ja hahmotustapoja. Valittuja kirjailijoita yhdistää se, että heidän suhteensa Lapin sotaan on välillistä – kulttuuriseen muistiin, tutkimuksiin, oman suvun tarinoihin, haastatteluihin ja arkistolähteisiin pohjautuvaa. Tutkimukseni liittyy "Muistin marginaalista. Sodan ja uudelleenrakentamisen merkitykset ja ylisukupolviset selviytymisen keinot Lapissa" -hankkeeseen, jossa työskentelen tutkijatohtorina.

Ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden tehdastyön kuvauksia

Eila Rantonen

Tarkastelen ruotsinsuomalaisen proosan ja omaelämäkerrallisten kirjoitusten teollisuustyön kuvauksia. Monet ruotsinsuomalaiset kirjailijat käsittelevät teoksissaan muistoja teollisuustyön arjesta 1960- ja 1970-luvuilla, jolloin muuttoliike Suomesta Ruotsiin oli vilkkaimmillaan. Kertomuksissa peilautuvat kansallisen ja etnisen identiteetin pohdinnat sekä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muistitieto ruotsalaisen työelämän yhteisöllisestä arjesta, valtarakenteista ja ay-liikehännästä (mm. Hitsikissa hiipii uniin. Ruotsinsuomalaisten metallityöläisten kertomuksia pakkosulautuksen vuosilta (1989)).

Kirjailijoiden kuuluminen siirtolaisuuden eri sukupolviin on vaikuttanut ruotsinsuomalaisen kirjallisuuden työhön liittyvään tematiikkaan (esim. Pynnönen 1991; Vallenius 1998; Gröndahl 2018). Esimerkiksi ammattialojen kuvaus on laventunut, kun ruotsinsuomalaiset ovat integroituneet ruotsalaisen työelämän eri osa-alueille. Mutta myös nykykirjailijat (mm. Alakoski) käsittelevät aiempien sukupolvien suhdetta teollisuustyöhön. Pohdin kulttuurista muistia etenkin luokkatutkimuksen ja sukupuolen tutkimuksen näkökulmasta. Tarkastelen lisäksi teosten tyylikeinoja.

Digitoitujen aineistojen käyttö osana kirjallisuushistoriallista tutkimusta

Päivi Lappalainen

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot sisältävät kotimaisia digitoituja sanoma- ja aikakauslehtiä sekä kirjoja ja pienpainatteita. Myös sekä Suomalaisen kirjallisuuden Seuralla että Svenska Litteratursällskapet i Finlandilla on mm. Kiven ja Topeliuksen kriittisiin editioihin liittyviä digiaineistoja. Vapaasti käytettäviä kaunokirjallisia aineistoja on vielä vähäinen määrä, mutta jo olemassa olevat aineistot tarjoavat mahdollisuuksia mm. tyylintutkimukselle ja Digiaineistot tarjoavat jonkin verran käsikirjoituksia tuottamista koskevalle tutkimukselle.

Digitoituja lehtiaineistoja on käytetty jo pitkään suomalaisessa historian tutkimuksessa mutta vain jonkin verran kirjallisuutemme ja sen historian tutkimuksessa.

Kirjallisuuskritiikkejä on kautta aikojen hyödynnetty kirjallisuuden vastaanottoa koskevassa tutkimuksessa ja digitoidut sanoma- ja aikakauslehdet helpottavat tähän liittyvää arvostelujen keruutyötä merkittävästi. Arvostelujen ohella lehdet sisältävät paljon muutakin vastaanottotutkimuksen kannalta mielenkiintoista aineistoa. Lisäksi etenkin 1800-luvun lehdissä on kaunokirjallisia tekstejä, joita niitäkään ei ole hyödynnetty perusteellisesti. Yksi tällainen aineisto ovat niin kotimaiset kuin ulkomaiset jatkokertomukset sekä ns. nurkkaromaanit, jotka saattoivat myöhemmin ilmestyä painettuina. Niiden joukossa on kotimaisten teosten ohella ulkomaisten teosten varhaisia käännöksiä.

Esitelmässäni esittelen yhden kirjallisen lajin, ulkomaisen tyttökirjallisuuden suomalaista vastaanottoa 1800-luvun puolesta välistä 1900-luvun alkuun tarkastelevaa tutkimusta sekä pohdin yksittäisen kirjailijan, 1900-luvun alun nobelistin Selma Lagerlöfin teosten vastaanottoa ja tunnettuutta sanomalehtiaineiston pohjalta.

L. Onervan varhaisen proosatuotannon tyylipiirteitä korpusstilistiikan valossa

Viola Parente-Čapková ja Veronika Lappala

Esitelmässä esitellään uutta lähestymistapaa L. Onervan Mirdja -klassikkoromaanin (1908) analyysiin. Teosta on luettu symbolistis-dekadenttina romaanina, mutta tarkempaa, kvantitatiivisiin menetelmiin keskittyvää tyylillistä analyysia ei Mirdjasta ole kuitenkaan vielä tehty. Uskomme, että teoksen kontekstualisoiva tyylianalyysi myötävaikuttaa suomenkielisen kirjallisuuden tyylihistorian hahmottamiseen sekä valottaa L. Onervan varhaistuotannon poetiikkaa uudesta näkökulmasta. Samoin kuin aiemmat vastaavaan päämäärään tähdänneet tutkijat, olemme sitä mieltä, että tyylianalyysin voi yhdistää hedelmällisesti kontekstualisoivaan lähestymistapaan. Tutkimuksemme kytkeytyy oppihistoriallisesti tendensseihin, joissa on pyritty tuomaan yhteen kirjallisia tekstejä laajemmin kontekstualisoivat ja niiden muodollisiin piirteisiin keskittyvät lähestymistavat. Lähdemme aiemmasta tutkimuksesta ja testaamme Mirdja-romaanin tyyliä korpuslingvistisin menetelmin. Kyseessä on ensimmäinen L. Onervan teosten tyyliä koskeva ja tietääksemme ensimmäinen 1900-luvun alun suomenkielistä kaunokirjallisuutta koskeva korpuslingvistinen tutkimus, jonka on tarkoitus testata menetelmää ja luoda pohjaa tulevalle. Tutkimme avainsana-analyysin menetelmin miten L. Onervan Mirdjassa näyttäytyy dekadentti tyyli leksikaalisella tasolla. Avainsana-analyysissä kohdeaineiston sanastoa – eli tässä Mirdjaa – verrataan verrokkiaineistoon, ja kohdeaineistossa odotettua yleisemmin esiintyvät sanat nousevat avainsanoiksi (key words), jotka heijastavat kohteen tyyliä ja aihepiirejä. Uskomme, että teoksen kontekstualisoiva tyylianalyysi myötävaikuttaa suomenkielisen kirjallisuuden tyylihistorian hahmottamiseen sekä valottaa L. Onervan varhaistuotannon poetiikkaa uudesta näkökulmasta.

Suomalaisuuden sisutyypit kirjallisuuden ja kansakunnan peilissä

Tanja Helminen

Suomalaisessa kulttuurissa ja yhteiskunnassa sisu on valjastettu monesti kansallisen identiteetin luomiseen ja yhteenkuuluvuuden tunteen ylläpitämiseen. Sisulla on ollut lisäksi erittäin keskeinen rooli siinä, miten suomalaisuutta on tuotettu ja tulkittu kirjallisuuden kuvauksissa. Kirjallisuuden peilissä nähty sisu onkin näkynyt myös kansakunnan peilissä. Se ei ole kuitenkaan aina vastannut peiliin katsojien toiveita, odotuksia ja arvoja taikka käsityksiä toivotunlaisesta suomalaisuudesta. Tämä korostui 1900-luvun alkupuoliskolla, kun suomalaista yhteiskuntaa leimasivat esimerkiksi poliittiset kiistat, työväen järjestäytyminen, kansalaisten eriarvoisuus, rahvaan sivistäminen, kieltolaki ja naisten asemaan liittyvät kysymykset. Näennäisesti ehkä hyvinkin tuttu sisu yllättää, kun sitä tarkastelee tarkemmin, syvemmin ja laajemmin erilaisissa asiayhteyksissä. Se on kaikessa ristiriitaisuudessaankin jotain, joka on näyttäytynyt sekä merkityksellisenä että todellisenä suomalaisten elämässä. Mutta mitä kaikkea onkaan nähty, kun peilistä on heijastunut sisu?

Käsittelen esitelmässäni sitä, millaisia suomalaisuuden sisutyyppejä kirjallisuuden peilissä näkyy sisun ilmetessä 1900-luvun alkupuolta kuvaavassa fiktiivisessä kirjallisuudessa. Lisäksi esitän, miltä sisutyypit näyttävät kansakunnan peilistä katsottuna, kun aineistona on myös ei-fiktiivistä kirjallisuutta, kuten lehtikirjoituksia. Kun peilistä katsoo sisutyyppejä, on tarpeen kysyä, kuka katsoo, ketä katsoo ja mitä muuta peilistä näkyy. Sisun määrittelemiseen ovat osallistuneet muun muassa eri alojen asiantuntijat, tutkijat, kirjailijat ja muut kulttuuritoimijat, toimittajat, poliitikot ja maallikot. Tulkintakehyksenä peilille toimivat mainitun aikakauden keskeiset historiallis-kulttuuriset kontekstit. Peililläkin on väliä: taskupeiliin mahtuu vain yksilön sisu, eikä siitäkään edes kaikki, kun taas kansakunnan isoon peiliin sopii koko suomalaisuuden kirjo. Esittelen näistä näkökulmista neljä suomalaisuuden sisutyyppeä, joita hahmottelen väitöskirjassani Pää- ja sivurooleissa sisu – sisu ja sisudiskurssi Suomen kirjallisuudessa ja suomalaisuutta koskevassa keskustelussa. Sisutyypit temperamenttinen uhmaaja, sitkeä sinnittelijä, määrätietoinen toimija ja onnistuva sankari auttavat samaistumismalleina valaisemaan erilaisia käsityksiä suomalaisuudesta ja ymmärtämään sisulle annettuja moninaisia rooleja.

Sisulla on ollut kuvitellun suomalaisen kansakunnan tuottamisessa niin merkittävä rooli, että sitä on pidetty suomalaisena kansanluonteena tai ainakin sen olennaisena osana. Toisaalta sitä on hyödynnetty oman kollektiivin etujen ajamisessa eli usein vastoin sitä, mikä on esitetty yhteisenä hyvänä tai kansallisena päämääränä. Vastaavasti sisutyypit ovat toimineet idealisoidun suomalaisuuden tuottajina ja ylläpitäjinä mutta myös kyseenalaistaneet käsityksiä yhtenäisestä suomalaisuudesta. Samalla ne ovat edustaneet suomalaisten kokemuksia ja heijastaneet suomalaisiksi miellettyjä ajattelu- ja puhetapoja, toimintatapoja, asenteita ja ominaisuuksia. Tällaisena monitahoisena suomalaisuuden tekijänä sisu tarjosi 1900-luvun alkupuoliskolla etenkin työn, sodan ja urheilun konteksteissa niin samaistumismalleja kuin mahdollisuuksia oman kollektiivin identiteetin ja kansallisen identiteetin luomiseen ja muokkaamiseen.

Asiasanat: identiteetti, kansallinen, kirjallisuus, kulttuuri, sisu, sisutyypit, sukupuoli, suomalainen sisu, suomalaisuus

**Thomas Mann ja Hermann Hesse transsendentaalipragmaattisen reflektion valossa:
Tutkimus järjestä ja järjettömyydestä romaaneissa *Taikavuori*, *Arosusi* ja *Lasihelmipeli***
Aapo Forsell

Tammikuussa 2025 aloittamassani väitöstutkimuksessa lähestyn Thomas Mannin *Taikavuorta* sekä Hermann Hessen *Arosutta* ja *Lasihelmipeliä* ns. transsendentaalipragmaattisen filosofian pohjalta. Tämän filosofisen suuntauksen tunnetuimpia edustajia ovat Karl-Otto Apel ja hänen oppilaansa Wolfgang Kuhlmann ja Dietrich Böhler. Perinteinen (kantilainen) transsendentaalifilosofia kysyy, miten kokemus ja tieto on mahdollista. Transsendentaalipragmaattinen reflektio puolestaan peilaa argumentoivan keskustelun mahdollistavia loogisia, eettisiä ja pragmaattisia ehtoja. Pyrin seuraavassa osoittamaan, kuinka tällainen teoreettisen ja käytännöllisen järjen yhdistävä reflektio on hedelmällinen lähtökohta Mannin ja Hessen teosten lukemiselle. Tutkimukseni keskittyy siihen, kuinka järki ja järjettömyys ilmenevät Mannin ja Hessen romaanitaiteessa.

Thomas Mannin satavuotias *Taikavuori* on kertomus rakkaudesta, sairaudesta, kuolemasta ja ajasta – mutta myös järjestä ja järjettömyydestä. *Taikavuori* kertoo tarinan nuoresta Hans Castorpista, joka sveitsiläiseen parantolaan asettautuessaan irtautuu kodistaan, yhteisöstään ja jopa ajan kulusta (siirtyen vuoristoparantolan ainaiseen nykyhetkeen). Hans Castorp kiinnostuu muun ohella myös järjen valolta piiloon jäävistä kysymyksistä ja kokemuksista (eroottinen rakkaus, mystiikka, spiritismi jne.). Kun pimeyden portit on avattu, niitä on vaikea enää sulkea: kirjan lopussa järjettömyys on peittänyt maailman, kun ensimmäinen maailmansota syttyy.

Transsendentaalipragmaattinen reflektio valaisee erityisesti *Taikavuoren* jälkimmäisen puoliskon keskusteluja, joissa humanisti ja valistusmies Settembrini kohtaa jesuiittoihin yhteyksissä olevan Leo Naphtan. Settembrini korostaa kaikille avointa järjellistä keskustelua, kun taas Naphta katsoo auktoriteetin olevan rajallisen ihmisjärjen yläpuolella. *Taikavuoren* keskushenkilön, Hans Castorpin, korvissa tämän väittelyn tuloksena on lähinnä ”suuri sekaannus” (”große Konfusion”), jossa keskustelun seuraaja hämmentyy eikä enää tiedä, mitä ajatella. Tässä järjellinen väittely päättyy eräänlaiseen järjettömyyteen: vastakohdat eivät enää täydennä toisiaan vaan ainoastaan kumoavat toinen toisensa. Transsendentaalipragmaattisen reflektion avulla pyrin osoittamaan, että *Taikavuoren* keskusteluissa nimenomaan Naphtan edustama positio on ristiriitainen: yritys kumota järjellinen keskustelu järjellisessä keskustelussa päättyy sekaannuksen levittämisen ohella kumoamaan itse itsensä.

Hermann Hessen *Arosusi* kertoo tarinan pasifististen kirjoitusten vuoksi työnsä menettäneestä lehtimies Harry Hallerista, joka kutsuu itseään juuri Arosudeksi. Haller on diagnostisoitu skitsofreenikoksi, mutta hänen mielestään ongelma ei ole hänessä itsessään vaan ympäröivän yhteiskunnan ahdasmielisyydessä. Tutkimuksessani pyrin osoittamaan, kuinka *Arosusi* paljastaa

uuden ajan filosofiaa hallinneen solipsistisen lähtökohdan ongelmallisuuden. Solipsismi, eli oppi ”yksinäisestä itseystestä” (solus ipse), on virheellinen lähtökohta, koska ajattelu edellyttää aina kieltä ja kuulumista kielelliseen yhteisöön. Haller kenties ymmärtää solipsismin ongelmat, muttei kuitenkaan pääse irti yksinäisen mielen vankilasta.

Hessen pääteoksena pidetty Lasihelmipeli on kertomus tulevaisuuteen sijoittuvasta utopistisesta yhteisöstä, jolle lasihelmipeli on uusi tapa tehdä tiedettä ja taidetta. Tutkimuksessani tarkastelen lasihelmipelaajien yhteisöä Karl-Otto Apelin käsitteiden valossa: voiko tätä utopistista yhteisöä pitää ”ideaalisena kommunikaatioyhteisönä”?

Kysyn tutkimuksessani lopuksi myös sitä, mikä Mannin ja Hessen romaaneissa jää filosofisen tarkasteluni tavoittamattomiin: kuinka esim. Taikavuoressa rakkaus ei ole vain järjen vaan myös järjettömyyden vastavoima?

Ei-representatiiviset kielipe(i)lit: Tennilä, Foucault, Deleuze

Miikka Laihinen

Metaforisissa arkikäyttöissään peilin käsitteellä viitataan usein ajatukseen asioiden välisistä heijastus- tai representaatiosuhteista. Peili esittää tai heijastaa jotakin peilin itsensä ulkopuolelle paikantuvaa. Kielen, kirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen raameissa peilin metafora ei näyttäydy yksinomaan ongelmattomana. Saivartelun uhallakin lienee asianmukaista huomioda se materiaallinen fakta, että (perinteisen paperi)kirjan heijastavat pinnat ovat – mahdollisia kiiltäviä kansipapereita lukuunottamatta – verraten vähäiset. Erityisen kirkkaana päivänä, voimakkaassa auringonvalossa, valkoinen kirjan sivu voi heijastaa päivänvaloa siksi voimakkaasti, että lukemiseen vaaditaan aurinkolasit. Tässäkin tapauksessa itse teksti – milloin kyse on siis valkoiselle paperille painetusta mustasta tekstistä – ei heijasta juuri mitään, vaan ennemminkin välöörysten ominaisuuksiensa ansiosta pikemmin imee kaiken tekstiin kohdistetun valon itseensä.

Tarkastelen esitelmässäni kahta sellaista peilin käsitteellistystä, jotka sivuuttavat ja/tai ylittävät ajatuksen peilistä jotakin (itse peilin ulkopuolista) todellisuutta esittävänä tai heijastavana funktiona. Kytken nämä käsitteellistykset tämänhetkiseen, suomalaisen nykyrunouden fragmenttimuotoa käsittelevään tutkimustyöhöni. Yksittäiseen fragmentaariseen tekstiesimerkkiin fokuoimalla hahmottelen näin esille sitä, millaisia analyyttisiä mahdollisuuksia ymmärrys peilistä jonakin muuna kuin todellisuutta metaforisesti esittävänä tai heijastelevana pintana suo kirjallisuudentutkimuksellisille kysymyksenasetteluille.

Esitelmässä tarkasteleman ei-heijastelevat, ei-representatiiviset peilikäsitykset ammentavat 1960-luvun ranskalaisesta filosofiasta. Michel Foucault kirjoittaa teoksensa *Les Mots et le Choses* (1966, suom. Sanat ja asiat, 1994) ensimmäisessä luvussa Diego Velázquezin *Las Meninas* -maalaukseen (1656–1657) sisältyvää peiliä, joka (Foucault’n sanoin) ei heijasta mitään samassa tilassa olevaa, ei peilaa mitään näkyvää, ei kerro mitään siitä mikä on jo sanottu, eikä näytä mitään siitä, mitä itse

maalaus esittää. Foucault'n mukaan Velázquezin peili "ylittää näin representaation koko kentän, lyö laimin kaiken sen, mitä se voisi tästä vangita, ja palauttaa näkyvyyden sille, mikä pysyy katseiden ulkopuolella". Muutamaa vuotta myöhemmin Gilles Deleuze kirjoittaa teoksessaan *Logique du sens* (1969) ajatuksen peilistä osaksi sellaisia kielellisiä toimintoja, jotka sijoittuvat kielen alaan perinteisesti hahmotettujen funktioiden, nimeämisen, esittämisen, merkityksellistämisen ja subjektiuden manifestoimisen, ulkopuolelle. Deleuzen ajattelussa kielen peilaava vaikutus ei viittaa niinkään ymmärrykseen kielestä (muuta) todellisuutta heijastelevana alueena, kuin kielellisten operaatioiden sisäiseen paradoksaalisuuteen, lausumissa peilautuvaan ristiriitaisuuteen, kielen pysäyttämättömään elementtiin.

Olli-Pekka Tennilän kielellisesti kokeilevaa tekstifragmenttia erittelemällä tuumiskelen esitelmässäni Foucault'n ja Deleuzen peilin käsitteellistysten tekstianalyyttistä potentiaalia. Oman kontribuutioni potentiaalinen metaforinen heijastevaikutus on näin ollen osoittautuva representationaalisen sijaan pikemmin optiseen polttolasifunktioon kytkeytyväksi: esitelmässäni kerään esteettisiä ja käsitteellisiä valonsäteitä yhteen sädekimpuksi, suuntaan tämän kimpun ulkomaailmaan ja jään seuraamaan, mistä suunnasta alkaa nousta savua.

Sitaatin tekijät: sitaattikäsitykset strukturalismista tekoälyn aikakaudelle

Sanna Nyqvist

Siteeraaminen on yleisin ja vähiten tutkittu intertekstuaalisuuden muoto. Sitaattien lyhyys, selkeys ja silmiinpistävyys tekevät niistä paradoksaalisesti lainaamisen muodon, joka ei ole järin paljon kiinnostanut syvempiä merkityksiä uuttavia kirjallisuudentutkijoita. Edes sitaatin jaettu tekijäisyys (se on yhden kirjailijan sanoja toisen kirjailijan teoksessa) ei ole herättänyt suurempia tutkimuksellisia intohimoja.

Kurkistus siteeraamisen teorioiden historiaan 1900-luvun jälkipuolelta nykypäivään paljastaa kaksi toisistaan radikaalisti eroavaa linjaa: yhtäältä on korostettu sitaatin historiallisuutta, ilmaisuvoimaisuutta ja kykyä luoda jännite kahden diskurssin, tekijän tai aikakauden välille. Toisaalta nykylukulttuurin tapa ympätä yhteen sitaatteja eri lähteistä on herättänyt sekä huolta luovan, erottautuvan subjektin kuolemasta että innostusta uudenlaisesta vapaudesta, jonka mahdollistuu, kun yksilötekijän aikakausi on ohi.

Teknologia on vienyt sitaattikulttuurin äärimmilleen: generatiivisen tekoälyn tuottamat tekstit eivät ole muuta kuin laskennallista koostetta valtavasta määrästä tekstejä, siis eräänlaista kielen merkitystason ohittavaa rakenteellista sitaattia. Samalla siitä katoaa perinteiseen sitaattiin liittyvä tekijäfunktio ja tarkoituksellisuus.

Esitelmäni kurottaa kohti tekoälyn aikakaudelle päivitettyä sitaattikäsitystä. Millaisia välineitä ja käsitteitä tarvitsemme lainaamisen kulttuurin ymmärtämiseen nyt ja tulevaisuudessa?

Lukija katsoo peiliin: kerronnan epäluotettavuus Pajtim Statovcin romaanissa *Kissani Jugoslavia*

Ada Schwanck

Epäluotettavuutta lähestytään kirjallisuudentutkimuksessa yleensä kertojan kautta. Wayne C. Booth määrittelee epäluotettavan kerronnan tekstin sisäistekijän ja kertojan välisenä konfliktina, jossa tekstin moraali ja arvot ovat ristiriidassa kertojan puheen kanssa (Booth 1983). Arvion kertojan luotettavuudesta tekee kuitenkin viime kädessä lukija, joka peilaa lukemaansa omiin käsityksiinsä, kokemuksiinsa ja ennakko-oletuksiinsa. Esityksessäni käänän kysymyksen epäluotettavuudesta ympäri ja pohdin Pajtim Statovcin romaanin *Kissani Jugoslavian* (2014) sisäislukijaa epäluotettavuuden näkökulmasta ja sen vaikutusta teoksen tulkintaan.

Hyödynnän esitelmässäni narratiivisen hermeneutiikan käsitystä kertomuksista valtasuhteiden lävistäminä tulkinnallisina käytäntöinä ja esitän, että kerronnan (epä)luotettavuus rakentuu aina tulkinnassa kertojan, kertomuksen ja lukijan välisessä yhteistyössä. Siinä missä epäluotettava kertoja nähdään yleensä negatiivisessa valossa (kertoja yrittää johtaa lukijaa harhaan, valehtelee tai on jollain tapaa vajavainen tai naiivi), sisäislukija määritellään yleensä teoksen ihannelukijana. Tulkinnassani Statovcin romaanin sisäislukija näyttäytyy kuitenkin ennakkoluuloisena ja etuoikeutettuna lukijana, joka suhtautuu teoksen kertojaan epäluuloisesti ja rasistisesti. Kertomus kutsuu näin todellisia lukijoita katsomaan peiliin, pohtimaan ja haastamaan omaa positiotaan kertomuksen tulkitsijoina: mitkä oletukset, käsitykset ja asenteet ohjaavat tulkintaani?

Sinä katsot peiliin. Karhu ihmistoiminnan kuvastimena Sirpa Kyyrösen runoteoksessa *Talviunia*

Lena Gottelier

Karhua on kansanperinteessä pidetty ihmisen sukulaisena, joskin siihen on liitetty myös taivaallinen syntyperä ”luona kuun, tykönä päivän, Otavaisen olkapäillä”. Sirpa Kyyrösen teoksessa *Talviunia* (2024) karhu on keskeinen motiivi ja teeman rakentaja. Teoksen aiheena on ihmis- ja muunlajisten ilmastoperäinen unettomuus, ja karhu edustaa metonymisesti koko (metsä)luontoa, joka on rikkoutunut ilmastomuutoksen seurauksena.

Tarkastelen esitelmässäni Talviunien karhukuvastoa ihmistoiminnan kuvastimena ja tämän asetelman mahdollistamaa reflektiota myötätunnon kokemuksen näkökulmasta. Runoissa on runsaasti alluusioita kansanrunouden karhukuvastoon, minkä johdosta teoksessa rinnastuvat eri aikojen runomaailmat ja niissä esiintyvät ihmisen karhua ja metsäluontoa kohtaan osoittamat tunteet. Kansanrunousviittaukset avaavat esimerkiksi metsän pyhyyden kokemuksia sekä metsän ja ihmiskulttuurin rajan kyseenalaistumista erilaisissa sosiaalisissa häiriötiloissa.

Myötätunnon käsitteen ytimessä on toisen kärsimyksestä liikuttuminen, ja siihen liittyy kiinteästi halu auttaa tai lievittää tätä kärsimystä jossain määrin. Myötätunnossa yhdistyvät tietoisuus, tunne ja toiminta, ja juuri tuo halu toimia asiantilan korjaamiseksi tekee myötätunnosta kestävämpää ja toimintakykyisempää kuin pelkkä empatia kärsivää kohtaan. (Curtin 2021.) Myötätuntoa on esimerkiksi posthumanistisessa tutkimuksessa tarjottu planetaarisen elämän pelastusrenkaaksi, jolloin esiin on noussut jopa ihmislajin kuolema muiden lajien turvaamiseksi.

Talviunia-teosta voi kutsua ilmastoapokalyptiseksi kirjallisuudeksi, koska sen runomaailmaa kurittavat äärimmäiset sääilmiöt tappohelteistä ikuisen talven alkamiseen. Pohdin Talviunien runoesimerkkien avulla myös sitä, miten negatiivisetkin mielikuvat voivat olla askel kohti positiivista toimintaa, jos nämä mielikuvat herättävät myötätuntoa toisia kohtaan.

Tässä hengessä asettelen myötätuntoajatteluni Rosi Braidottin (esim. 2024) laajalti käyttämän zoen käsitteen kontekstiin. Zoe edustaa Braidottille elämää, joka ylittää lajienväliset rajat ja korostaa elämän moninaisuutta ja yhteenkietoutuneisuutta. Tällaiselle lähestymistavalle on ominaista myötätunnon kautta avautuva käsitys elämästä (ja kuolemasta) yksilötasoa suurempana jatkumona. Ajatus voi voimaannuttaa ihmistä ja lisätä ymmärrystä siitä, että arvokasta on itse elämän jatkumisen mahdollistaminen maapallolla.

Reflections of global warming in Joey Yearous-Algozin's and Franny Choi's poems (Ilmaston lämpenemisen heijastuksia Joey Yearous-Algozinin ja Franny Choin runoissa)

Elina Siltanen

Global warming is arguably a crisis that affects how we respond to that which is outside us, to other humans and the nonhuman. Literary texts about this crisis often comment on relationality and togetherness. This is true of Joey Yearous-Algozin's poetry book *A Feeling Called Heaven* (2021) which responds to global warming by describing the end of the world as eerily beautiful, and the idea of oblivion as surprisingly comforting as the poetic speaker addresses the listener and describes, in a meditative tone, how the individual subject becomes indistinguishable from the larger environment and merges together with others: "so that you become just one body among many" (11). Similar implications can be seen in Franny Choi's 2022 book *The World Keeps Ending, and the World Goes On*. Togetherness entails the presence of affect, which I view as a reciprocal, relational force.

Ecocriticism also engages with relationality, like in Timothy Morton's discussion of global warming as a "hyperobject", which are "things that are massively distributed in time and space relative to humans" (1). In a sense, hyperobjects arguably generate affect as they exist "in a space that consists of interrelationships" (Morton 1), even though Morton's own discussion is less focused on affect. In his discussion of hyperobjects, Morton evokes the concept of the mirror as something that displays objects to us from a deceptively short distance (27) or as something that can melt and cease to separate the subject and the object much like hyperobjects "stick" to us (35). The purpose of the

proposed paper is to examine how the hyperobject of global warming manifests as an affective force in literary examinations of this crisis. Yearous-Algozin's and Choi's poems address the blurring of the boundaries between humans and the nonhuman environment.

Mikä häiriö? Diffraktiivinen lukeminen ja häiriön käsite

Milka Siponkoski & Ate Tervonen

Diffraktiivinen lukeminen on kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksessa käytetty, uudehko metodologia, joka haastaa ajatuksen kirjallisuudesta maailmaa refleктоivana pintana (ks. esim. Merten 2021). Fysiikasta lainatun diffraktion käsitteen soveltaminen humanistisiin tieteisiin on laskettu usein tieteenteoreetikko Donna Harawayn ansioksi. Diffraktio tarkoittaa aaltoliikkeen ilmiötä, jossa aalto esteeseen törmätessään taipuu, hajoaa ja muuttaa suuntaa. Aallot voivat edelleen häiritä toisiaan, jolloin tapahtuu interferenssiä eli vahvistumista tai heikentymistä. (Barad 2007, 74–78.) Haraway (1992) havainnollisti diffraktiota optisena metaforana, jossa etukäteen määrittyneet näkökulmat saavat tuottavat peilimäisyyttä – ne ja vahvistavat jo tiedettyä. Tällä hän pyrki kyseenalaistamaan tapaa, jolla esimerkiksi muunla(j)isia usein luetaan: ihmiskeskeisistä lähtökohdista tulkittuina muunla(j)isten kuvaukset pelkistyvät symboleiksi inhimillisestä elämästä. Haraway kehottaakin refleksiivisyyden sijaan diffraktiiviseen ajatteluun, jossa ennalta määrittyneitä näkökulmia pyritään tietoisesti torjumaan. Sen sijaan, että tekstiä tarkasteltaisiin yksisuuntaisesti heijastavana tai pelaavana, diffraktiivinen lukeminen mahdollistaa useiden näkökulmien yhteisvaikuttamisen ja sallii näin monimutkaisten merkityssuhteiden kehittymisen.

Harawayn ajattelua uusmaterialismin suuntaan kehittänyt fyysikko ja tieteenfilosofi Karen Barad (2007, 93–94) puolestaan painottaa, että diffraktio ei ole vain metaforinen työkalu, vaan kyse on myös materiaalisesta ilmiöstä: esimerkiksi tutkija ja tarkastelun kohde eivät edellä kohtaamistaan, vaan tutkimustapahtuma vaikuttaa molempiin. Sekä Harawayn että Baradin ajattelussa diffraktiivisen lukemisen keskeiseksi käsitteeksi muodostuu häiriö (interference / diffraction). Haraway (1992) käyttää sitä kuvaamaan, kuinka tiedon muodostuminen on aina paikallista ja suhteellista – se pakottaa tunnistamaan nykyisen ajattelun rajoitteet ja avaa mahdollisuuden uusille näkökulmille. Barad (2007, 70) puolestaan korostaa häiriöiden (tai erojen, differences) syntymistä olioiden ja ilmiöiden yhteenkietoutumisissa – ne eivät siis edellä vuorovaikutustaan.

Myös kirjallisuudentutkimuksen sovelluksissa diffraktiivinen lukeminen määritellään usein häiriöiden ja niiden seurausten tutkimiseksi (ks. esim. Rojola 2007, Aholainen 2020; Siponkoski 2023). Harvoin kuitenkaan tarkkaan määritellään, mitä häiriö käytännössä merkitsee. Esitelmässä käymme läpi diffraktiivisen luennan metodologiaa ja keskitymme erityisesti häiriön käsitteeseen. Onko kyse ainoastaan kognitiivisesta metaforasta, vai voiko häiriön havaita myös materiaalisella tasolla? Jos voi, millaisia esimerkkejä kirjallisuus ja sen tutkimus tarjoavat? Miten ne voivat auttaa diffraktiivisen luennan menetelmällisessä kehittämisessä? Esitelmä pohjautuu tekeillä olevaan artikkelikäsikirjoitukseen.

Kynä, jolla kirjoitan, on kaadettu puu. Kotimaisen nykykirjallisuuden tuottama tieto metsistä ja metsäsuhteista osana metsäkulttuurista kestävyysmurrosta

Sanna Karkulehto & työryhmä

Laajalti tunnetun ja taajaan vaalitun uskomuksen mukaan suomalaiset ovat metsäkansaa. Kuitenkin viime vuosina suomalaisten suhde metsiin on kriisiytynyt, ja sen myötä politisoitunut uusilla tavoilla, ja esimerkiksi metsien monimuotoisuuteen ja lajikatoon on alettu kiinnittää aiempaa huomattavasti enemmän kriittistä huomiota (esim. Jalonen ym. 2006; Hyvärinen ym. 2019). Nykyään puhutaankin metsäkulttuurisesta kestävyysmurroksesta, jossa yksilöiltä ja yhteisöiltä edellytetään metsään liittyvien toimintatapojen, käytäntöjen, käsitysten, merkitysten ja arvojen muutosta ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmiksi (Paaskoski ym. 2022).

Metsäkulttuurinen kestävyysmurros näkyy myös metsiä kuvaavassa kirjallisuudessa. Kynä, jolla kirjoitan -hankkeessa tarkastellaan kotimaisen nykykirjallisuuden tapoja kuvata metsiä ja metsäsuhteita. Hankeemme tutkii, miten metsiä kuvataan ja merkityksellistetään vuoden 2008 jälkeen ilmestyneessä kauno- ja tietokirjallisuudessa, ja miten nämä kuvaukset ovat tuottamassa metsäkulttuurista kestävyysmurrosta. Lisäksi osoitamme, miten kotimainen metsiä ja metsäsuhteita käsittelevä kirjallisuus ja kirjallisuudentutkimus voivat tuottaa tietoa metsistä ja metsäsuhteista sekä metsiä ja ympäristöä koskevan kestävyys siirtymän ja -murroksen eettisyydestä, poliittisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta myös muiden tieteenalojen tueksi. Hanke kokoakin yhteen kestävyys- ja ympäristötutkimuksen keskeisiä, eri tieteenaloja edustavia tutkijoita ja yhteistyötahoja ja toimimaan yhdessä metsien puolesta ja metsien puolella.

Kynä, jolla kirjoitan -hanke alleviivaa kirjallisuuden kykyä heijastaa ja muokata yhteiskunnallisia ja kulttuurisia käsityksiä metsästä. Yleisesti metsä on nähty paitsi luonnonvarana ja taloudellisena resurssina myös kulttuurisena elementtinä, joka ilmentää yhteiskunnallisia valtasuhteita ja ideologioita. Myös kirjallisuudessa metsä näyttäytyy paitsi materiaalisena ympäristönä, myös peilinä kulttuurisille ja historiallisille kehityskuluille. Koska suhteemme metsään ja metsiin on murroksessa, on koko suhtautumisemme niihin sen myötä muututtava. Hankkeemme tavoitteena on osallistua metsäsektorin oikeudenmukaiseen kestävyysmurrokseen ja metsäsuhteiden kehittämiseen ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmiksi.

Esitelmässä käydään läpi vuoden 2025 alussa käynnistyneen hankkeen keskeisiä tutkimuskysymyksiä, metodologisia lähtökohtia ja tulevaa toimintaa. Kynä, jolla kirjoitan -hanke asettuu osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua kirjallisuuden roolista ympäristökriisin ymmärtämisessä ja sen vaatiman kulttuurisen muutoksen edistämisessä. Hanke tarjoaa näkökulmia siihen, miten kirjallisuus voi yhtäältä toimia historiaa ja nykyisyyttä refleктоivana pintana, mutta samaan aikaan suuntautua tulevaan ja olla aktiivisesti rakentamassa vastuullisempaa metsäkulttuuria. Hankkeen mahdollistaa Koneen Säätiön Metsän puolella -rahoitus.

LÄHTEET:

- Hyvärinen, Esko, Juslén, Aino, Kemppainen, Eija, Uddström, Annika & Liukko, Ulla-Maija (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus. Punainen kirja 2019. Helsinki: Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus.
- Jalonen, Riina, Hanski, Ilkka, Kuuluvainen, Timo, Nikinmaa, Eero, Pelkonen, Paavo, Puttonen, Pasi, Raitio, Kaisa & Tahvonen, Olli (toim.) 2006. Uusi metsäkirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Paaskoski, Leena, Matti Heikurainen & Pauliina Latvala-Harvilahti (toim.) 2022. Metsäkulttuurinen kestävyys. Luston julkaisuja 5. Savonlinna: Suomen Metsämuseo Lusto.

”Jotta jokainen voisi nähdä itsensä niissä kirjoissa” – Sensitiivisyyslukeminen osana suomalaisen nuortenkirjallisuuden kustannusprosesseja

Ennaliina Leiwo

Rudine Sims Bishop (1990) on tunnetusti todennut, että nuortenkirjallisuudella on parhaimmillaan kolme tehtävää: se on lukijalleen ikkuna, josta tarkastella itselleen tuntematonta kokemusta, peili, jonka avulla tutustua itseseen, ja ovi, jonka läpi voi astua jonkin itselle vielä vieraan kanssakokijaksi. Tämä kolmoismerkitys on muodostunut jonkinlaiseksi perusoletukseksi nuortenkirjallisuuskusteluissa. Viime vuosina yhä useammat lukijat, kirjailijat ja tutkijat ovat kuitenkin kääntäneet kriittisen katseen tämän ideaalin toteutumiseen (tai toteutumattomuuteen) ja esittäneet kysymyksen siitä, kuka todella voi nähdä itsensä nuortenkirjallisuuden peilissä. Kenestä kirjallisuus heijastaa moniulotteisen ja kompleksisen kuvan, ketkä puolestaan löytävät itsensä näköisistä ihmisistä vain yksinkertaisuuksia ja väärinymmärryksiä? Jääkö joku kokonaan ilman heijastusta?

Kuten muun muassa Stuart Hall (1999) on huomauttanut, taiteen representaatio ei ole vain esteettinen vaan myös sosiopoliittinen kysymys, jonka lainalaisuudet noudattelevat yhteiskunnallisia ja historiallisia valtasuhteita. Siinä missä valtaväestöön kuuluvia henkilöihahmoja kuvataan taiteessa paljon ja kokonaisina ihmisinä, erilaisten vähemmistöjen kuvaukset nojaavat usein ennakkoluuloihin, stereotyyppittelyyn ja virheellisiin oletuksiin. Viimeistään 2020-luvulla myös suomalaisella julkaisualalla on havahduttu pohtimaan, miten näitä puutteita tai epäsuhtia nuortenkirjallisuuden tuottamissa representaatioissa voisi korjata.

Yhtenä ratkaisuna nuortenkirjallisuuden kustannusprosesseihin on alettu toisinaan ottaa mukaan vähemmistökuvaukseen erikoistuneita kustannustoimittajia, joita kutsutaan sensitiivisyyslukijoiksi tai kokemuslukijoiksi (eng. sensitivity readers). Sensitiivisyyslukijan tehtävänä on lukea ja kommentoida julkaisemattomien käsikirjoitusten kuvauksia erilaisista vähemmistöryhmistä, esimerkiksi LGBTQ+ -ihmisistä, vammaisista ihmisistä ja rodullistetuista vähemmistöistä, jotta kirjailija, joka ei kuulu kuvattuihin vähemmistöihin, ei sortuisi kuvauksessaan tahattomaan asenteellisuuteen ja virheellisiin tai vahingollisiin kuvaamisen tapoihin. Tavoitteena on paremman

ja moniulotteisemman kaunokirjallisen representaation edistäminen erilaisista marginalisoiduista ryhmistä.

Esitelmässäni vastaan kokemuslukijoiden tutkimushaastatteluista koostuvan aineistoni pohjalta kysymykseen siitä, mitä sensitiivisyyslukeminen suomalaisen nuortenkirjallisuuden julkaisualalla tarkoittaa, sekä siitä, miten ja millaisten arvojen tai periaatteiden ohjaamina kokemuslukijat työtään tekevät. Erityisesti tarkastelen käytännön hyödyntämiselle osana uuden kirjallisuuden julkaisuprosesseja annettuja perusteita nuortenkirjallisuuden lajihistorian linssin läpi. Esitelmä perustuu vuonna 2024 valmistuneeseen pro gradu -tutkielmaani ja työn alla olevaan ensimmäiseen väitöskirja-artikkeliini. Haastattelututkimukselle perustuvassa väitöstutkimuksessani tutkin suomalaisen nuortenkirjallisuuden julkaisualaa ja alan kirjallisuuskäsityksiä.

Äidit ja tyttäret sodassa: äitiyden representaatiot Karoliina Niskasen romaanissa *Muamo* Pinja Uotila

Esitelmäni käsittelee äitejä ja tyttäriä kotimaisen 2010- ja 2020-luvuilla julkaistussa sotakirjallisuudessa. Käytän esimerkkiaineistonani Karoliina Niskasen romaania *Muamo* (2023), jonka kahden päähenkilön identiteetikysymykset punoutuvat oleellisesti äitinä ja tyttärenä olemisen solmukohtiin ja siirtymiin. Koska aineistoni miljöö on toisen maailmansodan aikainen Suomi, kehkeytyy myös äitiys ja tyttäryys osaksi kansallisvaltioiden nationalistisia pyrkimyksiä. Muamossa kulkevatkin rinnan isänmaan ja äidinmaan kahtaalle kurottavat merkitykset.

Aineistostani erottuvat erilaiset päällekkäiset ja kumuloituvat väkivallan teot, joista vuoroin irtautuen ja joihin vuoroin tukeutuen tekstin äiti- ja tytärhahmot omaa identiteettiään rakentavat. Tutkin teoksessa ilmeneviä väkivallan muotoja intersektionaalisesti ottaen huomioon sukupuoleen, ympäristöön, kieleen ja kulttuuriin liittyvät vallankäytön mekanismit.

Väkivalta on Muamossa pysyvä taustavire ja lähes välttämättömyys. Vaikka romaani sijoittuu talvi- ja jatkosodan poliittisen vellonnan keskelle, kurottavat väkivaltaiset rakenteet syvälle sen taakse; väkivalta ei ole romaanissa leimahdus, vaan perustavanlaatuinen oloila, joka on ihmiselossa mukana syntymän hetkestä kuolemaan ja joka siirtyy sukupolvelta toiselle.

Äitiys on väkivallan kontekstissa ristiriitainen rooli. Romaanista löytyy yhtä paljon väkivaltaisia äitejä kuin niitä äitejä, jotka hoivaavat lempeydestä käsin ja pyrkivät vapautumaan väkivaltarakenteista. Useimmat äidit ovat kumpakin, ja teksti tuntuukin ehdottavan äitiyden olevan samaan aikaan satuttamista ja hoivaamista.

Mirror, mirror: skandaalimainen *Lumikki* (2025) ja Disney-satuklassikoiden uudelleenfilmatisoinnit yhteiskunnan peileinä

Meeri Pihlström

Lumikki-sadun (Grimm 1812) keskeisiin elementteihin kuuluu taikapeili, joka kertoo Lumikin pahalle äitipuolelle totuuden valtakunnan kauneimmasta olennosta. ”Kerro, kerro kuvastin, ken on maassa kaunehin” on juurtunut syvälle kollektiiviseen muistiimme. Lumikin ja kuningattaren voi ajatella olevan toistensa vääristyneitä peilejä, ja sadun modernit uudelleenkeronnat pureutuvat usein äitien ja tytärten välisiin suhteisiin. Vuosikymmenten saatossa Lumikista ja sen sovituksista on esitetty esimerkiksi psykoanalyttisia (Bettelheim 1976) ja feministisiä (Davis 2007) tulkintoja. Lumikki on paitsi eurooppalaisen satuperinteen tunnetuimpia klassikkoja, myös yksi mediajätti Walt Disneyn kuuluisimmista elokuva-adaptaatioista. *Lumikki ja seitsemän kääpiötä* (USA 1937) on Disneyn ensimmäinen kokopitkä animaatioelokuva ja sen päähenkilö yhtiön järjestyksessä ensimmäinen Disney-prinsessa. Disney-elokuvien välittämä naiskuva on vuosikymmenten ajan herättänyt vahvoja reaktioita ja keskustelua niin tutkijoiden kuin yleisön parissa. Myös Disneyn tapaa sovittaa satuklassikoita animaatioiksi on tutkimuksessa perinteisesti kritisoitu ja adaptaatioita pidetty pohjatekstejä yksinkertaistavina ja haitallisten stereotyyppien ylläpitäjinä (esim. Bettelheim 1976, Zipes 1995, Giroux 2001). Tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota sekä prinsessaelokuvien apaattisiin naispääosiin että animaatioiden ilkeisiin äitipuoliin ja muihin naisantagonisteihin.

Alkuvuodesta 2025 Lumikki ja Disney palasivat kärkkään debatin kohteiksi Disneyn Lumikki-uudelleenfilmatisoinnin (remake) ensi-illan lähestyessä. Nostalgiahitiksi toivotun, maaliskuussa 2025 ensi-iltansa saaneen elokuvan julkaisua ovat varjostaneet lukuisat ulkoiset kohut ja skandaalit, erityisesti kahden naispääosan, Lumikin (Rachel Zegler) ja äitipuolen (Gal Gadot), roolitusvalinnat. Lumikki-satuun valuvat tarinan ulkopuolisen maailman vastakkainasettelut ja Yhdysvaltojen globaali poliittinen vaikutusvalta, sillä näyttelijät ovat asettuneet mediassa jyrkästi Lähi-Idän konfliktin eri puolille. Zegler on puolustanut näkyvästi palestiinalaisten ihmisoikeuksia ja israelilaisnäyttelijä Gadot puolestaan tukenut Israelin armeijaa. Esitelmässäni tarkastelen Lumikin (2025) peilejä ja peilaavuutta kahdesta näkökulmasta: analysoin sekä konkreettisen taikapeilimotiivin sovittamista uutuuselokuvaan että elokuvaan liittyvää mediakuuhuntaa ja Disneyn laajempaa remake-ilmiötä yhteiskunnan peilinä. Lumikkiin (2025) kytkeytyvä vilkas debatti heijastaa jopa Disneyn mittarilla erityisen vahvasti populaarikulttuuriin ja yhteiskunnallisiin jännitteisiin liittyviä arvokeskusteluja. Mistä skandaali kertoo? Miksi juuri Disneyn elokuvat ja remaket synnyttävät vuosikymmenestä toiseen vahvoja reaktioita joka suunnasta?

Analysoin esitelmässäni uutta Lumikki-elokuvaa ja sitä ympäröivää mediakeskustelua suhteessa adaptaation, remaken ja rebootin (uudelleenfilmatisointi/uudelleenversiointi) käsitteisiin sekä laajempaan Disneyn satuadaptaatioiden tutkimusperinteeseen. Sivuan Disney-prinsessafranchisen kehitystä ja erityisesti pahojen äitipuolten merkitystä suhteessa Lumikin kaltaisiin prinsessoihin. Miten äitien ja tytärten suhdetta peilataan Disneyn Lumikki-sovituksissa ja miksi vuonna 2025 erityisesti Gadotin roolitus kuningattareksi herättää niin vahvoja reaktioita? Arvioin myös uudelleensovittusten representaatioiden ja katseen politiikkaa muuttuvien kauneusihanteiden kontekstissa. Miksi juuri Disney-elokuvat joutuvat jatkuvasti kritiikin keskiöön ja onko yhtiön edes

mahdollista ”voittaa” näitä keskusteluja? Lopuksi pohdin laajemmin Disneyn klassikkoanimaatioiden – jotka jo itsessään ovat sovituksia klassikkokertomuksista – uudelleenfilmatisointien trendiä. Uuden Lumikki-filmatisoinnin kautta tarkastelen Disney-adaptaatioiden ja uudelleenversiointien ilmiötä kulttuurisena peilinä, joka kertoo tarpeestamme katsoa epävarmoina aikoina menneisyyden nostalgiseen aikaan.

Kaunokirjallisuus tulevaisuuden peilinä: lukiolaiset *Teemestarin kirja*sta keskustelemassa

Olli Löytty & Carita Roivas

Tutkimushankkeessa ”Kirjallisuus ja lukeminen ilmastokriisin aikakaudella” lukiolaisille annettiin luettavaksi Emmi Itärannan romaani *Teemestarin kirja* ja heitä pyydettiin kertomaan sen herättämistä tuntemuksista. Millaisia ajatuksia dystooppinen kuvaus tulevaisuuden Skandinaviasta herättää 16–19-vuotiaissa suomalaisnuorissa? Hankkeen tähänastisia tuloksia on ilmestynyt mm. Kulttuurintutkimuksen artikkelissa ”Lukiolaiset *Teemestarin kirja*a lukemassa: ilmastokirjallisuuden herättämiä ajatuksia ja tunteita” (Helle, Lahtinen, Löytty & Pihkala 2024).

Tässä esitelmässä paneudutaan noin sadan nuoren kanssa käytyihin ryhmähaastatteluihin nimenomaan kirjallisuuskeskusteluina: Millaisen tulevaisuuden peilin kaunokirjallisuus tarjoaa nuorille? Millaisia käsityksiä lukiolaisilla on kaunokirjallisuudesta ja sen kyvystä peilata todellisuutta? Millaisin käsittein nuoret kirjallisuudesta puhuvat? Miten sujuu tutkijoiden ja lukiolaisten välinen vuoropuhelu? Ilman opettajia käydyt ryhmähaastattelut muodostuivat vapaamuotoisiksi ja aika ajoin räiskyviksi keskusteluiksi, joissa lukiolaiset saattoivat omin sanoin kertoa mielipiteensä lukukokemuksestaan ilman pelkoa mielipiteidensä vaikutuksista arvosanoihin. Tuloksena oli voimakkaan polarisoituneita näkemyksiä niin kyseisestä romaanista kuin kaunokirjallisuuden lukemisesta ylipäänsä. Toiset ihastelivat teoksen runollista ilmaisuja, toiset pitivät sitä tylsänä ja hidastempoisena. Haastattelutilanteissa nousi myös esiin se tosiasia, että kirjallisuudesta keskustellessaan tutkijat ja opiskelijat puhuvat eri kieliä. Esitelmässä pohditaankin myös metodologista kysymystä siitä, millaisin käsittein ja jäsennyksin kirjallisuudesta on puhuttava silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat nuorten lukukokemukset ja -tottumukset.

Toiseuttava katse: ulkonäön kuvailu fokalisoijan asenteiden peilinä

Heidi Castrén

Kulttuurissamme on tiettyjä oletuksia siitä, millaisten kehojen ajatellaan olevan normaaleja. Tästä oletetusta normaalista poikkeaviin kehoihin kohdistuu kysyviä katseita, jotka vaativat selitystä, tarinaa. (Garland-Thomson 2009.) Tässä esitelmässä tarkastelen sitä, millä tavalla normaalista jollain tavalla poikkeavien henkilöhahmojen kehoja kuvataan kahdessa Laura Gustafssonin romaanissa (*Huorasatu* (2011) ja *Anomalia* (2013)), kenen näkökulmasta näitä kehoja tarkastellaan, ja millä tavoilla nämä kuvaukset voivat heijastaa katsojan asenteita katseen kohdetta kohtaan.

Hyödynnän analyysissäni fokalisaation käsitettä ja yhdistän siihen katseeseen ja katsomiseen liittyviä teorioita feministisen ja vammaistutkimuksen piiristä.

Kertojan tavoin fokalisoija ja tämän asenteet vaikuttavat siihen, millainen kuva kertomuksessa eri henkilöahmoista välittyy: millaisiin piirteisiin fokalisoijan katse kohdistuu ja mitä jää havaitsematta ja näin ollen kertomatta. Fokalisoija myös suhtautuu fokalisaation kohteeseen tietynlaisella asenteella ja esittää kohteesta oman tulkintansa (Bal 2017).

Katsojan ja katseen kohteen välillä vallitsee aina valta-asetelma, jossa katsoja on aktiivinen toimija ja katseen kohde passiivinen toiminnan kohde. Laura Mulveyn (1999) termi miehinen katse (male gaze) kuvastaa katseen valtaa sukupuolittuneena ilmiönä. Rodney Hermeston (2017) puolestaan tarkastelee vastaavaa ilmiötä vammaistutkimuksessa ja käyttää vammaisiin ja fyysisesti poikkeaviin kehoihin kohdistuvista katseista termiä toiseuttava tuijotus (normate stare). Tällä valta-asetelmalla on katseen kohdetta esineellistävä vaikutus, jota kuvastaa myös Sara Millsin (1995) fragmentaation (fragmentation) käsite.

Oletukset siitä, mikä on normaalia, ovat luonteeltaan subjektiivisia ja kulttuurisidonnaisia. Normaalius ei määrity tässä yhteydessä piirteiden yleisyyden kautta, vaan heijastaa yhteiskunnan valta-asetelmia, joissa valkoinen, vammaton mieskeho nähdään kiistattomana normina (Garland-Thomson 2017). Kirjallisuus voi osaltaan vahvistaa tai kyseenalaistaa näitä oletuksia. Näiden oletusten ja asenteiden tarkastelu ja kyseenalaistaminen on tärkeää, sillä ulkonäkö on usein merkittävin sosiaalisesti syrjäyttävä tekijä vammaisuudessa (Garland-Thomson 2005).

Lähteet:

- Bal, Mieke 2017 (1985). *Narratology – Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Garland-Thomson, Rosemarie 2017 (1997). *Extraordinary Bodies: Figuring Physical Disability in American Culture and Literature*. Columbia University Press.
- Garland-Thomson, Rosemarie 2005. Feminist Disability Studies. *Signs: Journal of Women in Culture & Society* 30(2). 1557–1587.
- Garland-Thomson, Rosemarie 2009. *Staring: How We Look*. Oxford University Press.
- Hermeston, Rodney 2017. Towards a Critical Stylistics of Disability. *Journal of Language and Discrimination* 1(1). 34–60.
- Mills, Sara 1995. *Feminist Stylistics*. Lontoo & New York: Routledge.
- Mulvey, Laura 1999. *Visual Pleasure and Narrative Cinema*. *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*. Toim. Leo Braudy & Marshall Cohen. New York: Oxford UP. 833– 844.

Sukupuolta ja halua pohtimassa: aseksuaalit ja ei-binääriset hahmot slash-fiktion romanssin kaavaa haastamassa

Silja Kukka

Fanifiktio tutkimus on jo pitkään ollut kiinnostunut miesten välisen homoseksuaalisuuden tuottumisesta ja representoinnista slash-fiktiossa. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet erilaiset ei-binääriset sukupuolen ja seksuaalista halua haastavat aseksuaalisuuden kuvaukset. Esitelmässäni hahmotellen joitain tapoja, joilla aseksuaalisuutta ja ei-binääristä sukupuolen tuottamista modernissa slash-fiktiossa tuotetaan ja representoidaan. Kysyn, mitä tapahtuu perinteiselle liki klaustrofobisen intiimille ja vahvaa seksuaalista yhteyttä rakastetun kanssa korostavalle slash-romanssin kaavalle, jos osapuolina ovatkin sukupuoleltaan moninaiset, aseksuaalisuuden spektrillä olevat hahmot. Millä tavoin aseksuaalisuuden käsittely fanifiktion keinoin haastaa meitä pohtimaan uusiksi käsityksiämme halusta, seksuaalisuudesta ja romantiikasta? Esitelmä pohjaa työn alla olevaan artikkelikäsitelmään.

Uskonto ja seksuaalisuus Pirkko Saision tuotannossa

Satu Pirinen

Esitelmässä käsitelen uskonnon ja seksuaalisuuden suhdetta Pirkko Saision tuotannossa, etenkin Kainin tyttären (1984), Viettelijän (1987) ja Passion (2021) uskonnollista tematiikkaa. Pirkko Saisio on 1980-luvulta alkaen ollut merkittävimpiä monimuotoisen seksuaalisuuden kuvaajia suomalaisessa kirjallisuudessa, mutta tämän lisäksi teosten läpäisevänä juonteena on uskonnollinen ja hengellinen etsintä. Kristilliset allegoriat ja Raamatun intertekstit toimivat Saision kerronnassa toisteisina osoittajina siitä, millainen kristillinen narratiivinen perimä kulttuurisia rakenteita ja kokemusmaailmoja ohjaa. Saisio luo tähän perintöön oman, dialogisen ja historian rajoja venyttävän suhteensa. Selvitän millaisia mahdollisuuksia ja muotoja uskonnosta nousee esiin Saision kerronnassa, jossa kristillinen symboliikka saa uudenlaisia, emansipoivia tulkintoja. Esitän, että Saisio luo teoksissaan uuden, ambiguiteetin suhteen uskontoon etsiessään sellaisia hengellisyyden muotoja, jotka eivät ole kiinnittyneitä sukupuoleen tai seksuaalisuuteen.

Tarkastelulle muodostuu kulttuuridialoginen lähtökohta: kiinnitän analyysin suomalaisen kulttuurin vakiintuneeseen evankelis-luterilaiseen eetokseen, ja ymmärrän Saision teosten olevan sidoksissa jälkisekulaarin kulttuurin rakenteisiin. Seksuaalivähemmistöjen vapautuminen 1980-luvulla nosti pinnalle homoseksuaalisuuden ja kristinuskon vaikean suhteen, minkä voi nähdä heijastuneen Saision tuotantoon. Tämä kulttuurinen konflikti kirkon ja seksuaalivähemmistöjen välillä peilautuu Saision kerronnassa moninaisena seksuaalisen ja uskonnollisen identiteetin etsintänä.

Näkökulmani ottaa osaa laajempaan keskusteluun sukupuolen ja seksuaalisuuden asemasta kristillisissä arvojärjestelmissä sekä siihen, kuinka tämä heijastuu suomalaisen kulttuurin ja kirjallisuuden lähihistoriaan. Tavoitteena on luoda reflektiota suomalaisen kulttuurin muutoksesta 1980-luvulta 2020-luvulle koskien uskontoa ja seksuaalisuutta koskevaa keskustelua. Teoreettis-

metodologinen näkökulma rakentuu queer-teorian ja -teologian, uskonnonfilosofian, intertekstuaalisuuden ja kontekstuaalisuuden viitekehyksistä.

Keskenään puhuvat peilikuvat: narratiivinen reflektiivisyys Tove Janssonin proosassa Kuisma Korhonen

Tove Janssonin Muumipappa ja meri -teoksessa Muumipeikko pohtii, kuinka Mörkö kenties katoaa kokonaan, jos tälle tai tästä ei koskaan puhuta. Muumipeikon huoli muistuttaa Ninnin tilanteesta, joka Janssonin novellissa "Näkymätön lapsi" on ilman muiden huomiota muuttunut kirjaimellisesti näkymättömäksi. Kuten Joona Taipale on muotoillut, Ninniltä on puuttunut "sosiaalinen peili", joka mahdollistaisi hänen näkymisensä. Muumipeikko kuitenkin kuvittelee ratkaisun: kenties usean eri peilin avulla Mörkö voisi nähdä itsensä eri kulmista eikä enää tuntisi olevansa niin yksinäinen. Ja kuten Muumipeikko jatkaa, ehkä nämä peilikuvat voisivat jopa puhua keskenään.

Mitä ajatus keskenään puhuvista peilikuvista tarkoittaa? On luonnollista nähdä itsensä peilistä, mutta mitä ovat keskenään puhuvat peilikuvat? Kohdan voi tulkita paitsi muistutukseksi sosiaalisen peilauksen tärkeydestä, myös metafiktiiiviseksi kuvaksi, jossa peilit viittaavat fiktiiivisiin teksteihin ja niissä olevat kuvat fiktiiivisiin hahmoihin. Kenties voimme käyttää tätä kohtaa eräänä mahdollisena avaimena Janssonin kerrontaan yleisemminkin.

Peilin ja refleksiivisuuden metaforilla voidaan viitata kerronnallisiin rakenteisiin usealla toisiinsa liittyvällä tasolla: fokalisointiin, karakterisointiin, hahmojen välisiin suhteisiin, metafiktiiiviseen kerrontaan, kirjoittajan itsereflektioon, tai vaikka kirjallisten henkilöiden ja lukijan välisiin suhteisiin. Näiden tasojen keskinäisiä yhteyksiä voisi kutsua yleisesti ottaen "narratiiviseksi reflektiivisyydeksi", ymmärrettynä tässä kenties laajemmin kuin mitä kirjallisuudentutkimuksessa on ollut tapana.

Tarve rakentaa omaa identiteettiään peilaamalla itseään muihin ihmisiin (tai muumeihin) on eittämättä yksi Janssonin kirjallisen tuotannon keskeisimmistä teemoista. Janssonin hahmot – sekä Muumi-kirjoissa että muussa fiktiossa – hakevat usein tukea omalle identiteetilleen toisten katseista, puheista ja eleistä. Hahmo voi samaistua toiseen hahmoon, heijastaa idealisoituja toiveitaan toiseen (projektio), tai käyttää toisen ominaisuuksia idealisoidun minäkuvan rakentamiseen (introjektio).

Myös taidetta ja kirjallisuutta yleensä on kuvattu heijastuksen tai peilauksen termin: teatterin sanotaan olevan luonnon peili (Shakespeare) tai realististen romaanien sanotaan heijastavan sekä kirkasta taivasta että likaisia lätäköitä (Stendhal). Kun Muumipeikon pohdinnoissa peilit heijastavat myös toisiaan eivätkä vain niissä näkyviä hahmoja, voimme nähdä ne myös meta- ja intertekstuaalisuuden kuvina: taide ei heijasta vain luontoa, vaan myös itseään.

Tarkastelen esitelmässä muutamaa esimerkkiä Janssonin tuotannossa esiintyvistä peilikuvista ja -rakenteista sekä niiden metafiktiiivisestä luonteesta.

Avainsanat: kollektiivinen kerronta ja muisti, autososiobiografia, kirjallisuuden etiikka, persoonaton omaelämäkerta

”Ei väisty ja välttele vaan kohtaa” – narratiivinen identiteetti, Bettelheim ja vuoden 2020 kirjoitustaidon koe
Samuli Hägg

Vuoden 2020 kevään ylioppilaskirjoitusten teema oli kertomus. Kokeen osion ”Tarinat kasvattajina” vastauksista on otoksena reilun viiden miljoonan saneen tekstiaineisto, jota tarkastelen heuristisessa korpusanalyysissä narratiivisen identiteetin käsitteen näkökulmasta.

Kokeen luonteeseen kuuluu se, että kokelaiden oli hyödynnettävä vastauksensa tukena kahta YTL:n tarjoamaa tekstiaineistoa. Nyt huomio keskittyy siihen, millä tavoilla aineistona ollut Bruno Bettelheimin *Satujen lumous* -teoksen katkelma yhdistyy kokelaiden tapoihin kirjoittaa tarinoista kasvattajina.

Suomennosten pirstaleinen peili
Fredrik Westerlund

Esitelmässäni pohdin, miten ranskalaisten kirjallisuuden Nobel-palkinnonsaajien tuotanto heijastuu suomen kielelle. Apunani käytän Maria Tymoczkon (1999) teoriaa käännöksen metonymisesta roolista, jonka mukaan käännetyt tekstit edustavat kirjailijan koko tuotantoa, tai kirjailijan maan, jopa maanosan kirjallisuutta ja kulttuuria. Edustuksen rooli tuotiin vahvasti esille eri antologioissa: esimerkiksi toimittamansa Ranskan kirjallisuuden kultainen kirja-antologiassaan (1934), Anna-Maria Tallgren halusi lukuisten tekstiesimerkkien kautta välittää kuvan ranskalaisesta, samalla kun hänen teoksensa heijasti konservatiivisen ihanteen – koko sielua ei ollut edustettu (Kantola 2007, Sevänen 2007).

Joidenkin palkinnonsaajien, kuten runoilijoiden Sully Prudhomme (1901), Frédéric Mistral (1904) ja Saint-John Perse (1960) tuotannosta vain murto-osa heijastuu suomenkieliselle lukijakunnalle, kun taas eksistentiaalistit Albert Camus (1957) ja Jean-Paul Sartre (1964, kieltäytyi) ovat suhteellisen hyvin edustettuina suomeksi, joskin toinen 16, ja toinen 18 eri suomentajan välittämänä, joten heidän tyylistään saa aika pirstaleisen kuvan. Joidenkin tuotannosta vain tietty osa peilataan suomennoksissa: filosofit ja kirjailijat Camus ja Sartre on brändätty kirjailijoiksi, kun taas kirjallisuuden palkinnon saaja Henri Bergson (1927) tunnetaan ainoastaan filosofina.

Halutessaan koota vaillinaisen kuvan kirjailijan tuotannosta ja kehityksestä, pitää vielä ottaa huomioon kronologian sumentuminen. François Mauriac (1952), Claude Simon (1985) ja Annie Ernaux (2022) on kyllä suomennettu jonkin verran, mutta suomennosten ilmestymisjärjestys poikkeaa laajalti alkuperäisteosten aikajanasta, ja aukkoja on paljon.

Lähteet

- Kantola, Janna. 2007. Maailmankirjallisuuden kultainen kirja -sarja. Suomennoskirjallisuuden historia: 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, toim. Riikonen, H. K. & Urpo Kovala. 376–379.
- The Nobel Prize in Literature. <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/>. 7.3.2025.
- Sevänen, Erkki. 2007. Ikkunat auki, ikkunat kiinni! Suomennoskirjallisuuden asema ja luonne 1920- ja 1930-luvulla. Suomennoskirjallisuuden historia: 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, toim. Riikonen, H. K. & Urpo Kovala. 382–393.
- Tymoczko, Maria 1999. Translation in a Postcolonial Context : Early Irish Literature in English Translation. Manchester : St. Jerome.

Murre todellisuuden peilinä: Katja Ketun *Erään kissan tutkimuksia* -romaanin murteen vastaanotto ja koettu autenttisuus kahdessa lukupiirikeskustelussa

Laura Tammilehto

Suomalaiset lukijat ovat perinteisesti arvostaneet kaunokirjallisuudessa realistisuutta (esim. Jokinen 1997). Yksi keino luoda kirjallisuuteen vaikutelmaa totuudenmukaisuudesta ja aitoudesta, autenttisuudesta, on murteiden käyttö. Autenttisen murteen vaikutelma voi syntyä, vaikka murre ei kaikilta osin vastaa puhuttua kieltä (ks. esim. Tiittula & Nuolijärvi 2013), mutta lukijoiden kokemukset autenttisuudesta ja näkemykset siitä, kuinka tarkasti murteen konventioita tulee kaunokirjallisuudessa noudattaa, voivat vaihdella. Esitelmässäni tarkastelen kaunokirjallisen murteen vastaanottoa ja koettua autenttisuutta yhden teoksen ja siitä käytyjen lukupiirikeskustelujen kautta.

Aineistonani on kaksi videonauhoitettua lukupiirikeskustelua. Lukupiirit Helsingistä ja Tornioista lukivat Katja Ketun romaanin *Erään kissan tutkimuksia* (2023), jonka murteessa peräpohjalaismurteiden mukaiset kielenpiirteet yhdistyvät piirteisiin, jotka murteentutkimuksen valossa eivät ole peräpohjalaismurteissa tyypillisiä. Teos liikkuu fiktion ja todellisuuden rajoilla myös maagisella realismillaan ja autofiktiivisillä elementeillään. Lukupiirit keskustelivat teoksesta, sen murteesta ja näkemyksistään siitä, missä määrin kirjallisen murteen ja kirjallisuuden ylipäättään tulee peilata todellisuutta.

Esitelmä perustuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni. Tutkimus edustaa sosiolingvististä kielikäsitystutkimusta, mutta sovellan aineiston tarkasteluun myös reseptiotutkimuksen lähestymistapoja. Analysoin, millaisia odotushorisontteja ja suuntautumistapoja (readerly interest, ks. Phelan 2005) lukupiirikeskusteluissa ilmenee ja miten lukijat keskustelevat teoksen ja sen murteen autenttisuudesta. Samalla pohdin, mitä keskustelut kertovat autenttisuuteen liittyvästä ideologisesta ajattelusta ja kirjallisuuden suhteesta todellisuuteen.

Lähteet

- Jokinen, K. (1997). Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet. Jyväskylän yliopisto.
- Phelan, J. (2005). Living to tell about It. A rhetoric and ethics of character narration. Cornell University Press.
- Tiittula, L. & Nuolijärvi, P. (2013). Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1401. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Venäläinen suomennoskirjallisuus kansakunnan peilinä: esimerkkinä Oksana Vasjakinan vastaanotto

Marja Sorvari & Erja Vottonen

Venäläisen kirjailijan, feministin ja ihmisoikeusaktivistin Oksana Vasjakinan (s. 1989) tuotannosta on parin viime vuoden aikana suomennettu kaksi romaania: Haava (suom. Riku Toivola, 2023, Rana, 2021) ja Aro (suom. Riku Toivola, 2024, Step, 2022). Suomennetut teokset ovat harvoja Venäjän hyökkäyssodan alkamisen jälkeen ilmestyneitä venäläisen nykykirjallisuuden käännöksiä, ja ne ovat saaneet laajalti myönteistä vastakaikua sanomalehtien kirja-arvosteluissa ja kirjablogeissa. Vasjakina on venäläisen suomennoskirjallisuuden piirissä myös siinä mielessä harvinainen, että hänen teoksensa käsittelevät feminismiä ja seksuaalivähemmistöjen asemaa Venäjällä. Tähän asti venäläisen suomennoskirjallisuuden kenttää ovat hallinneet klassikoiden uudelleensuomennokset sekä mieskirjailijat, mikä vaikuttanee siihen, minkälaisia kuvia ja odotuksia suomalaislukijoilla on venäläisestä kaunokirjallisuudesta. Esitelmässä olemme kiinnostuneita Vasjakinan teosten vastaanotosta Suomessa. Vastaanotolla tarkoitamme esimerkiksi sitä, miten teokset ovat valikoituneet suomennettaviksi, sekä sitä, miten lukijat ovat ottaneet suomennokset vastaan. Näitä kysymyksiä selvittääksemme, tutkimme suomennoksiin liittyviä paratekstejä (kansitekstejä, esipuheita, jälkisanoja, kääntäjän haastatteluita, arvosteluja, kirjablogeja) ja analysoimme, millaisia mielikuvia vastaanotto Venäjään ja venäläisyyteen liittyen välittää. Esitelmämme liittyy laajempaan nykyvenäläisen suomennoskirjallisuuden vastaanottoa käsittelevään tutkimukseen, jossa selvitetään miten venäläisessä suomennoskirjallisuudessa, Venäjää käsittelevässä tietokirjallisuudessa ja näiden vastaanotossa rakennetaan mielikuvia Venäjästä, sen historiasta ja nykyisyydestä sekä venäläisyydestä (Havumetsä 2025; Sorvari 2024; Vottonen 2024).

- Havumetsä, Nina. 2025. "This Is Not Fiction: Russia and the Soviet Union in Finnish Translated Nonfiction in 2000–2023." Perspectives, January, 1–19. doi:10.1080/0907676X.2025.2450642.
- Sorvari, Marja. 2024. Sorvari, Marja. 2024. "The Reception of Post-Soviet Russian Fiction through the Peritexts of Finnish Translations." Perspectives, May, 1–14. doi:10.1080/0907676X.2024.2355189.
- Vasjakina, Oksana. 2023. Haava. Suomentanut Riku Toivola (Rana). Helsinki: Otava.
- Vasjakina Oksana. 2024. Aro. Suomentanut Riku Toivola (Step). Helsinki: Otava.
- Vottonen, Erja. 2024. "Reception of Finnish Translations of Contemporary Russian Fiction: Unveiling Cultural Perceptions through Book Reviews." Perspectives, May, 1–18. doi:10.1080/0907676X.2024.2355200.